

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Lekens betydelse för små barns lärande

Leken som social arena

Jennica Pehrsson

”Skapande verksamhet för tidigare
åldrar/Specialpedagogik/LAU 390”

Handledare: Agneta Simeonsdotter Svensson

Examinator: Karin Gustafsson

Rapportnummer: VT11-2920-024

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Lekens betydelse för små barns lärande- Leken som social arena

Författare: Jennica Pehrsson

Termin och år: Vårtermin 2011

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Agneta Simeonsdotter Svensson

Examinator: Karin Gustafsson

Rapportnummer: VT11-2920-024

Nyckelord: lek, socialisation, lärande, utveckling, kommunikation, förskola, yngre barn, små barn.

Sammanfattning

Huvudsyftet med arbetet är att studera vilken betydelse leken har för små barns lärande, hur leken fungerar som social arena för yngre barn och hur leken främjar små barns utveckling av den sociala kompetensen. Ett mindre syfte är att se huruvida leken främjar kommunikationen för yngre barn, både den verbala och den kroppsliga.

Den metod jag valt att använda mig av i denna studie är först och främst litteraturstudier av lämplig litteratur i ämnet. Sedan har jag använt mig av en empirisk studie i form av deltagarobservationer, där jag varit en del av verksamheten i fyra dagar och samtidigt observerat barnen i lekande situationer. Jag har använt mig av anteckningar som dokumentationsform som jag renskrivit, kompletterat och analyserat efter att studien var klar.

Utifrån mina resultat har det visat sig att barnen utvecklar sin sociala kompetens genom lek på olika sätt, både indirekt, då de leker enskilt och direkt när de leker tillsammans. Genom dessa olika sätt att leka utvecklar de sin motoriska förmåga, både den grov- och finmotoriska, de utvecklar sin identitet och självkänsla, de lär sig även vad gränssättning är genom leken. De lär sig de grundläggande vardagliga sakerna såsom att vänta på sin tur, att bli bestämd över av någon som har högre status än en själv. Genom leken utvecklar de även sin kommunikativa kompetens, både den verbala och den kroppsliga. Leken blir en plats där nästan all kommunikation är tillåten, med förutsättning att man kan bli förstådd.

Då leken är en så stor del av barnens värld är det viktigt att vi som pedagoger tar vara på den och utgår ifrån det barnen kan utan att behöva tänka på vad det är dem gör. Se inte leken endast som en fritidsaktivitet, utan som ett pedagogiskt hjälpmedel där barnen får möjlighet att lära sig utifrån sina förutsättningar.

Förord

Jag som har skrivit detta arbete heter Jennica Pehrsson är lärarstudent vid Göteborgs Universitet med inriktning mot de tidigare åldrarna inom förskola, förskoleklass, fritidshem och skolans tidigare år. Min inriktning är Skapande verksamhet för tidigare åldrar (SKAVE), där leken har en stor del i barns lärande och utveckling.

Utifrån min studenttid och den verksamhetsförlagda utbildningen har jag mer och mer insett hur otroligt viktig leken är för barns lärande och utveckling i allmänhet. Att kunna förstå och omfamna sin omgivning och omvärld på ett glädjefullt sätt genom att använda sin fantasi enskilt och tillsammans med andra människor finner jag betydelsefull och avgörande.

Då jag intresserar mig mest för de allra minsta barnens utveckling och lärande valde jag att undersöka vilken betydelse leken har för småbarns lärande.

Jag valde att göra observationer på dessa små barn, då jag fann det som den bästa och mest givande metoden då jag själv ville se vad leken har för betydelse för små barns lärande och hur leken fungerar som social arena. Men även för att jag ville utgå från ett barnperspektiv i mitt arbete och för att de små barnen inte själva kan tala om för mig vilken betydelse leken har för dem.

Då jag arbetat själv har jag försökt att lägga upp en plan för hur arbetsprocess skulle gå till, för att på så vis få ut det bästa och mesta möjliga. För att jag skulle fördela tiden så effektivt som möjligt, vikarierade jag på den förskola som jag skulle göra min undersökning vid och där jag även haft min senaste VFU-period.

Jag vill tacka pedagogerna och barnen på förskolan jag gjorde min undersökning vid för deras stöd och möjliggörande för min studie. Jag vill ge ett extra stort tack till mina lokala lärarutbildare Marie De Feo och Git Olofsson för deras otroliga stöd under utbildningens gång, för de erfarenheter de gett mig och för att de bidragit till den pedagog jag har blivit under utbildningens år.

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Agneta Simeonsdotter Svensson för det stöd i skrivandeprocessen hon varit för mig. Tack för alla bra tips och råd och lån av böcker! Slutligen vill jag även tacka min familj och mina vänner för alla uppmuntrande ord de givit mig och det stöd de varit för mig under arbetsprocessens gång. Tack för att ni gav mig kraften och energin att fortsätta skriva!

Göteborgs Universitet 2011-05-16
Jennica Pehrsson

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Definition av social kompetens	2
2. Syfte och frågeställningar	3
2.1 Studiens syfte	3
2.2 Frågeställningar	3
3. Tidigare forskning	4
3.1 Vad är lek?	4
3.1.1 Lekens olika etapper och former	6
3.2 Småbarns lärande genom lek	7
3.2.1 Kommunikativ utveckling genom lek	8
3.2.2 Social utveckling genom lek	10
3.2.3 Makt och demokrati i lekens värld	11
3.3 Pedagogens roll i leken	12
4. Sociokulturellt perspektiv	14
5. Metod	16
5.1 Val av metod	16
5.2 Avgränsningar och urval	16
5.3 Genomförande	17
5.4 Metodanalys	18
5.5 Etiska principer	18
5.6 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	19
6. Resultatredovisning	20
6.1. Hur utvecklar barn sin sociala kompetens genom lek?	20
6.2. Vad erfar yngre barn genom leken? Och vilken användning kan barnen ha av dessa erfarenheter och kunskaper?	21
6.3 På vilket sätt kommunicerar yngre barn genom lek?	24
6.4. Hur kan leken främja yngre barns verbala och kroppsliga kommunikation?	25
6.5 Sammanfattande analys	26
7. Diskussion	29
7.1 Sammanfattning	32

7.1.1 Didaktiska konsekvenser	34
7.2 Metoddiskussion	34
8. Vidare forskning.....	35
9. Slutord	35
10. Referenslista	36
11. Bilagor	38
11.1 Observationer 180411–210411	38
11.2 Anhållan om tillstånd	41

1. Inledning

Denna rapport är skriven för de personer som arbetar och forskar inom det utbildningsvetenskapliga området, då begrepp och termer är definierade därefter.

Jag har valt att undersöka och skriva om ämnet lek med lekens betydelse för barns lärande och leken som social arena som fokus. Detta för att jag under utbildningens gång har läst, sett och själv upplevt ute på den verksamhetsförlagda utbildningen hur otroligt viktig leken är för barns utveckling och lärande. Speciellt för de yngre barnen då leken är en stor del av en liten människas värld. Det är i leken som grundläggande och viktiga aspekter i en människas liv börjar byggas upp och utvecklas. Därmed vill jag nu själv undersöka vilken betydelse leken faktiskt har för små barns lärande.

I Läroplanen för förskolan, Lpfö 98/10 står det att:

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande ska prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter. (Lpfö 98/10: 6)

Leken poängteras som viktig i läroplanen för förskolan och enligt ovanstående citat kan man även läsa att det är genom leken som barn lär sig saker inom olika avgörande områden. Leken är även en plats för bearbetning och utagerande för känslor, en plats där barnen kan känna sig trygga och öva sig i de viktiga sociala aspekter som behövs senare i samhället för att kunna fungera som en medmänniska.

Förutom att leken är en plats där barnen kan utveckla sina skapande och kreativa förmågor säger även Lpfö 98 att "Barn söker och erövrar kunskap genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande, men också genom att iaktta, samtala och reflektera." (Lpfö 98/10: 6-7).

Läroplanen för förskolan, Lpfö 98/10 lyfter även upp att barn ska få möjlighet till att leka och lära, både inomhus och utomhus och att det är viktigt att vi pedagoger planerar miljön så att verksamheten ger "utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande [...]." (Lpfö 98/10:7).

Vidare i Lpfö 98/10 står det att:

Förskolans verksamhet ska präglas av en pedagogik där omvårdnad, omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. Den pedagogiska verksamheten ska genomföras så att den stimulerar och utmanar barnets utveckling och lärande. Miljön ska vara öppen, innehållsrik och inbjudande. Verksamheten ska främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta till vara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter. (Lpfö 98/10:9)

Mål inom Utveckling och lärande är att: "förskolan ska även sträva efter att varje barn utvecklar sin nyfikenhet och sin lust samt förmåga att leka och lära" (Lpfö 98/10:9).

Ett annat mål är att "förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin skapande förmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama" (Lpfö 98/10:10).

Under riktlinjer står det även att arbetslaget ska "samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande och särskilt uppmärksamma och hjälpa de barn som av olika skäl behöver stöd i sin utveckling". (Lpfö 98/10: 11).

Alltså kan man läsa att lekens betydelse för barns lärande regleras starkt i våra styrdokument för förskolan. Det läggs stor vikt vid att barn får möjlighet till att leka och genom leken lära sig betydande saker för livet och framtiden.

Då leken tar upp en stor del av små barns liv och har en betydande del i deras utveckling som människor och intellektuella individer, ser jag att mitt arbete har stor didaktisk relevans, både för mig som pedagog och för barnen jag kommer att arbeta med i min kommande lärarroll. Det är viktigt att lärandet och utvecklingen inte blir ett tvång, ett måste, något som är tråkigt och trist, utan något som är glädjefyllt. Lärandet och utvecklingen blir mycket mer glädjefyllt om man tar vara på barnens fantasi och kreativitet i leken, fångar upp deras befintliga kunskap och använder leken som ett redskap, ett hjälpmedel att lära mer på ett lustfyllt sätt. Ett barns vardag i förskolan består till stor del av lek, leken är deras erfarenhetsvärld, varför inte då dra nytta av något som barnen redan kan utan att behöva fundera på hur man gör?

1.1 Definition av social kompetens

I min rapport benämns barns utveckling av social kompetens ett flertal gånger, men en vidare förklaring vad det innebär nämns aldrig. Därmed vill jag i detta avsnitt definiera vad begreppet social kompetens har för betydelse i detta sammanhang. Och förklara vad jag menar med direkt respektive indirekt utveckling av social kompetens.

Utifrån den tidigare forskningen menar jag att social kompetens innebär den förmågan ett barn har att kunna umgås med andra människor, läsa av och förstå sociala regler i sociala situationer som i till exempel lek. När barn i samspel förstår vad den andra personen vill och accepterar detta på ett eller annat sätt utvecklar barn just sin sociala kompetens. Att barnen i lek lär sig att fungera som individer i en grupp som en introduktion till hur det är att fungera som människa i samhället, menar jag att social kompetens innebär i detta sammanhang.

I mitt resultat beskriver jag att barnen utvecklar sin sociala kompetens direkt och indirekt. Då detta är något jag analyserat fram själv, vill jag även förklara och definiera vad jag menar med utveckling av indirekt och direkt social kompetens för att läsaren ska förstå mina tankegångar.

Med direkt utveckling av den sociala kompetensen menar jag då barn är i interaktion med varandra och utvecklingen sker tillsammans med varandra i just den stunden. Att man kan se att barnen i den lekande situationen lär sig i just den stunden att till exempel avläsa den andra personens intentioner i social lek och tar tillvara på det de lär sig under det tillfället. Och att barnen faktiskt använder den sociala kunskapen de tagit tillvara senare under samma tillfälle.

Medan med indirekt utveckling av den sociala kompetensen menar jag då de stunder där barn leker själva och studerar andra barns lek på avstånd. På så vis menar jag att barnet kanske inte utvecklar sin sociala kompetens just i den stunden tillsammans med andra, utan att barnet uppfattar det som sker mellan de andra barnen och använder sig av detta senare i en annan situation eller lek. Att det blir mer som en inre social kompetens utveckling som bearbetas inom barnet och som sedan kommer till uttryck i lek vid ett annat tillfälle.

2. Syfte och frågeställningar

2.1 Studiens syfte

Syftet med arbetet är att studera hur leken för yngre barn fungerar som social arena, där barnen lär sig de grundläggande reglerna för socialisation och hur man som människa fungerar i grupp, alltså hur leken främjar utvecklingen av små barns sociala kompetens. Då kommunikationen är en stor del av det sociala samspel som försiggår i leken vill jag även studera ett andra syfte. Detta syfte är huruvida leken främjar kommunikationen för yngre barn, både den verbala och den kroppsliga.

2.2 Frågeställningar

Jag kom fram till mina frågeställningar genom att jag själv haft funderingar kring hur barn utvecklar sin sociala kompetens genom leken. Men även genom litteraturstudier, då jag fann frågan kring hur små barn kommunicerar genom leken mycket intressant, speciellt då de yngre barnen inte alltid har ett fullt utvecklat verbalt språk.

Utifrån mitt huvudsyfte där jag vill studera hur leken främjar utvecklingen av små barns sociala kompetens är frågeställningarna jag vill ha svar på följande:

- Hur utvecklar barn sin sociala kompetens genom lek?
- Vad erfar yngre barn genom leken? Och vilken användning kan barnen ha av dessa erfarenheter och kunskaper?

Utifrån mitt andra syfte där jag vill studera huruvida leken främjar kommunikationen för små barn är frågeställningarna jag vill ha svar på följande:

- På vilket sätt kommunicerar yngre barn genom lek?
- Hur kan leken främja yngre barns verbala och kroppsliga kommunikation?

3. Tidigare forskning

Lek som begrepp definieras i Nationalencyklopedin som: ”aktiv verksamhet som bedrivs endast i nöjessyfte och ofta kollektivt, särskilt av barn.” (www.ne.se) Men denna definition är begränsad, lek kan vara så mycket mer. Leken är en aktivitet och ett begrepp som är svårt att definiera exakt, som Lillemyr (1990) påpekar finns det inte någon generell förklaring till vad leken är, då det helt beror på situation och de barn som medverkar.

Här nedanför skall jag försöka göra en definition av vad lek är genom att samla olika författares beskrivningar kring vad lek är för något, vad den består av och vad den har för funktion.

3.1 Vad är lek?

Barn börjar leka redan vid några veckors ålder, då de börjar undersöka sina tår och fingrar. För barnet är leken ett sätt att upptäcka, få kunskap om och bemästra världen. (Kärrby, 1991:138) Jorup och Preisler (2001:48) nämner att spädbarn redan är socialt kompetent och inriktat på samspel från födseln. Även Lindahl (1998:10) påpekar att barn är sociala redan som spädbarn, att barnet ”söker aktivt samspel genom blickar, sitt joller och föredrar människors ansikten och röster”.

Alla sinnesupplevelser hos små barn är viktiga och nödvändiga för barns utveckling och i leken används alla sinnen. Att titta på bilder av färger och mönster, springa fort genom lägenheten då allt svिसchar förbi en, att sitta i knäet på mormor och bli gungad, allt detta är en form av lekande som är betydande och lärorik för små barn.

Lillemyr (2002:111) påpekar att leken är de små barnens uttrycksform och källa till lärdom om människor och föremål. Förutom att leken är en arena för socialisation menar Lillemyr (2002:41) även att den förbereder barnen för utveckling och socialisation. Den är även en grundläggande livs- och inlärningsform genom vilka barn kan uttrycka sig, menar Lillemyr (2002:46) och skriver vidare att leken försiggår oftast i ett socialt sammanhang och att miljön och de speciella egenskaper den har kommer att påverka och inverka på leken. Han refererar till Åse Gruda Skard när han skriver att ”lek för barnet fungerar som ett medel att komma i ett samspel med omgivningen” (Lillemyr, 1990:21).

Lillemyr (2002:105–106) refererar till Lökken då han beskriver vad små barns lek är. Leken börjar redan på skötbordet, skriver Lillemyr när han refererar till Knutsdotter Olofsson och att det är där den tidigt visar sin starka sociala karaktär. På skötbordet uppstår ett viktigt samspel mellan vuxen och barn, det är lustbetonat och ett speciellt sätt att vara och kommunicera finns där. Lillemyr jämför denna äkta och tillfredsställande kommunikation med ettåringars kommunikation, då de upprepar en handling gång på gång för att få den vuxnes bekräftelse.

Lillemyr refererar återigen till Lökken då han beskriver de små barnens lek som visar på frihet, spontanitet och glädje. Anledningen till att barn upprepar samma lek hela tiden och ofta präglas av glädje och förnöjsamhet är att barnen tycker det är roligt. Genom att de tycker det är roligt innebär det att det är meningsfullt för dem. (Lökken refererad i Lillemyr, 2002:108) Han menar även att ”små barns lek handlar både om överföring av kultur mellan generationer och om nyskapande av kultur” (Lillemyr, 2002:106). Detta då barn som leker imiterar de vuxnas beteende och införlivar kulturen genom lekens imitation.

Lillemyr refererar ännu en gång till Lökken som beskriver de små barnens karakteristiska drag i leken som det typiska lekfulla utforskandet och det lekfulla och undersökande i deras

lekbeteende (2002:106). Hon menar att leken drivs av barnens inre krafter, krafter som får barnen att vara aktiva, röra på sig, manipulera, forma och omforma, men utan att det har något specifikt syfte (2002:106). Lillemyr hänvisar till flera forskare när han beskriver vad lek handlar om. Förutom att leken ses som social fantasilek, påpekas det även att leken handlar om att göra något till sitt eget genom att vara tillsammans med andra, man går upp i leken i en här och nu- situation och att leken kännetecknas av en fram och tillbakarörelse och av förmågan att låta sig gripas (2002:106). Leken är av dubbelkaraktär, skriver Lillemyr, samtidigt som den är experimenterande är den också upprepande. Lillemyr (2002) menar att detta innebär att barnet har en viss kontroll för leken, men att barnet samtidigt kan förlora sig helt i leken.

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:85) beskriver leken som kognitiv och symbolisk, den är målmedveten utifrån ett barnperspektiv, leken är social och processen är mer viktig för barnet än själva produkten. Barn ställer hypoteser, använder och prövar vad de lärt sig. Pramling Samuelsson och Sheridan menar att ”när de leker något de varit med om sker ett ordnande och klargörande, samtidigt som de tränar sin förmåga att gå in i tänkta sammanhang och föreställa sig det ännu okända” (2006:88).

Knutsdotter Olofsson refererar till Bateson när hon beskriver leken som en ”mental inställning, ett förhållningssätt till verkligheten, där det som görs, sägs, tänks inte skall tolkas bokstavligt. Det som görs, sägs och tänks är inte vad det ser ut att vara, det är lek och skall förklaras utifrån lekens intentioner.” (2003:6). Hon menar att denna mentala inställning ger en alldeles bestämd känsla när leken är upplevd inifrån. Lindahl (1998:25) menar att barn manipulerar sina minnesbilder, alltså att de ”gestaltar en verklig värld genom sina minnesbilder och skiljer mellan fantasi och verklighet”. Vidare beskriver Knutsdotter Olofsson att den mentala inställning man har, genom att visa med ögonen, mimik, röstläge, sätt att tala och bete sig meddelar omgivningen att det är lek. De som då är med i leken, tolkar dessa signaler, som kallas för leksignaler, och det som sker i leken. Dessa typer av signaler är viktiga för barn som inte riktigt förstått lekens premisser ännu, då är det viktigt att man är extra tydlig och visar med glimten i ögat att det är lek. Knutsdotter och Olofsson menar att leksignalerna hjälper oss att förstå om det som sker är lek eller inte. Hon beskriver vidare att leksignalen inte är en kort signal utan det är ”ett uttryck för inställningen, förhållningssättet till verkligheten och tolkningen av det som sker så länge leken varar” (2003:9). Denna signal och den inställning man har sätter en ram kring det som händer i leken och det är inom denna ram som leken är logisk, menar Knutsdotter Olofsson (2003:11). Inom denna ram blir leken en verklighet som är en del av den riktiga verkligheten, men som är urtagen ur den riktiga verkligheten. Alltså kan ett föremål antingen vara en stol, en häst, en förarstol i en bil, allt beroende på om man befinner sig innanför eller utanför lekens ram. När man är inne i leken är det just den lekens regler och den logik som leken har som gäller.

Leken är en plats för barnen att kunna pröva olika förhållningssätt, väga ta risker och göra fel, för det är inte på riktigt, det är inte verkligt såsom det är verkligt i verkligheten. Det blir inga farliga konsekvenser, tycker man att det blir för farligt eller inte roligt längre och man inte vill vara med så är det bara att avvika från leken (Knutsdotter Olofsson, 2003:11).

Barn får i leken möjlighet att uttrycka sin personlighet, både ytligt och på ett djupare plan. Kärrby (1991:139) menar att under förskoleåldern blir leken en plattform för känslor och behov som barnet kanske inte vågar visa eller kan visa i verkliga sammanhang. Det är i leken som barn får chansen att bearbeta upplevelser som för dem kan kännas skrämmande, läskiga, konfliktfyllda och oaccepterade av föräldrarna. Knutsdotter Olofsson skriver ”att leka är att kunna transformera verkligheten till något annat.” (2003:11) Hon menar att grunden i mänsklig intellektuell aktivitet är just denna förmåga att i tanken omforma och förvandla något till något annat. Vidare menar Knutsdotter Olofsson (2003:40) att leken speglar

verkligheten, men hon poängterar att den sällan är realistisk utan att det många gånger fungerar som en berättelse med ”tidsförskjutningar, förkortningar, förenklingar och genom symboler”.

Kärrby (1991:145) hänvisar till den danske förskolepedagogen Torben H. Rasmussen som menar att ”det upplevda, men ännu inte medvetna, är det stoff som utgör grunden till fantasileken”. Dock är det inte själva händelsen som upprepas i leken utan de känslor, önskningar och behov som upplevelsen framkallade. Enligt Kärrby (1991:143) menar Jerome Bruner att barn måste ha mycket kunskap om verkligheten för att kunna skapa händelser i fantasin.

Enligt en undersökning som Kärrby gjort på 115 daghem och deltidsgupper så leker barnen mer i de förskolor där det är mer vuxenledda aktiviteter. Här visade det sig även att samtal och dialoger med barnen gjorde att barnen lekte mer. Kärrby (1991:144) menar att genom att pedagogerna pratade mycket med barnen fick barnens fantasi näring vilket ledde till mer lek. Det var helt enkelt en stimulerande miljö som gynnade lekandet. Alltså, får man veta och uppleva mycket kan de också utveckla leken bättre.

När barn leker är det de inre föreställningarna, tankarna kring vad något är i leken som styr över de yttre förutsättningarna och barnen behandlar omvärlden de befinner sig utifrån vad de förvandlat den till i tankarna. Knutsdotter Olofsson (2003:12) påpekar att när barn leker ser de omgivningen och orienterar sig efter den, men det är ändå de inre bilderna som bestämmer hur de behandlar den. I leken kokas de två bilderna av den yttre och inre världen ihop, upplevelser och erfarenheter av omvärlden bildar en grund för leken. Men dessa erfarenheter och upplevelser av omvärlden återskapas aldrig såsom den var utan barnen omskapar det utifrån vad barnen vill att det ska vara. Detta omskapande är en del av en kreativ process hos barnen. Föremål, både nya och gamla, som barnen möter sätter igång deras fantasi och framkallar associationer som kopplas till tidigare erfarenheter. Det tidigare kända kan behandlas som okänt eller tvärtom som en del av den skapande leken.

Lillemyr (2002:48) refererar till Torben H Rasmussen när han skriver att föremål först blir leksaker när barnet/barnen leker med, inte förrän då kan man kalla föremålen för leksaker. Kärrby (1991:142) påvisar dock att hos yngre barn spelar föremål en större roll än hos äldre barn, då verkligheten blir till fantasi i leken. Hon menar att föremålen får en annan innebörd för dem som leker än för de som inte är med i leken.

Vidare hänvisar Kärrby till Vygotskij som menade att föremål som kallas för något annat än vad dem föreställer på så vis blir symboler för barns tankar och idéer. Enligt Kärrby menade Vygotskij även att ”barn uttrycker sina önskningar som de inte kan tillfredställa i verkligheten, genom att förvandla önskningarna till sin egen verklighet.” (1991:142). Barnen använder helt enkelt symboler som hjälp för att skapa en situation som liknar den önskade. Kärrby (1991:142) framhåller vidare Jean Piagets tankar kring barns utveckling och tänkande, att barn härmar det vuxna gör. Genom att barnet utgår från det de observerat eller upplevt och visar detta i handling, lär sig barnet att uttrycka tankar och föreställningar och på så vis skapar barnet egna föreställningar om världen. Dock menade Piaget att barn inte lär sig något nytt i lek utan bara upprepar sådant de redan kan i fantasin, men i symbolisk form.

3. 1. 1 Lekens olika etapper och former

Kärrby (1991:152–154) hänvisar till äldre barnpsykologisk litteratur där lekens utveckling beskrivs i tre etapper: *Sinneslek, funktionslek och regellek*.

Sinneslek

Denna typ av lek är typisk för de första levnadsåren, då de små barnen tycker om att ta på saker och ting, titta på färger och former, gripa och släppa, rulla en boll och lyssna på ljud. Dock kan man märka att barn redan från mycket tidig ålder tycker det är roligt med social lek, då man närmar sig barnet med ett annat röstläge. Detta är en början till lek, då barnet lär sig skilja på lek och allvar och lär sig tyda signaler som kan ha mer än en innebörd. (Kärrby, 1991:152–153). Mot slutet av barnets första levnadsår börjar barnet förstå föreställning om turtagande i leken, då man leker titt-ut lek. Barnet förstår då att det som försvinner inte är borta för alltid

Funktionslek

I tvåårsåldern börjar funktionsleken framträda, barnet börjar koppla ihop föremål med olika händelser och utan att använda språket kan dem använda dessa föremål på så sätt att föremålets betydelse framgår i alla fall. De kopplar ihop olika föremål till varandra som blir delar av ett händelseförlopp i barnens lek.

Regellek

När barnen börjar närma sig skolåldern blir regler viktiga, de är en förutsättning för spel. (Kärrby, 1991:154). Dock tas dessa regler inte på så stort allvar från början, de kan hitta på egna regler som ändras allteftersom. Men så småningom inser barnen att regler är generella och gäller för alla och de lär sig att vuxenlivet fungerar i många avseenden på samma sätt, att det finns regler för sociala relationer och trafik till exempel (1991:154).

När barn börjar förstå regelsystemets funktion blir detta mycket viktigt och barnen ser alla regler som absoluta vilket kan leda till långa diskussioner mellan barn när en regel överskrids. Ju bättre barn lär sig att behärska regelsystemet ju mjukare blir attityden gentemot regler och man kan då anpassa reglerna till olika barn beroende på deras ålder och kompetens (1991:154). Lillemyr (2002:151) påvisar även att förmåga att kunna leva sig in i lektemat och att kunna förändra det under lekens gång har stor betydelse för barnens lek.

Kärrby (1991:142) lyfter vidare upp en annan typ av lek, en s.k. djup lek som kännetecknas av att rollerna inte längre är viktiga utan det istället är innehållet i leken och hur händelseförloppet ser ut som betonas som viktigt. Denna typ av lek kräver att barnen förstår vikten av samspel, hänsynstagande och ömsesidighet i leken. Barnen måste förhandla sig fram i leken och lösa konflikter som uppstår för att leken skall fortsätta framåt. Här finns det inga bestämda regler utan reglerna anpassas efter var och ens möjligheter, lusten att leka är mycket viktig och avgörande. Med åldern utvecklas barnens lek, leken blir mer strukturerad. De utvecklar en förståelse för tid och rum, de får en mer utvecklad förståelse för händelseförlopp och hur de logiskt följer efter varandra. På så vis blir barnets tankar än mer strukturerade.

Även Lillemyr pratar om olika former av lek:

- *Sensomotorisk lek* eller *funktionslek*, där en handling eller funktion upprepas för att barnet tycker om själva funktionen.
- *Rollek*, där barnet antar en viss roll eller flera, oftast roller utförda av flera barn i samspel.
- *regellek*, där regler är det mest centralka, också här samspelar flera barn ofta.
- *Rörelselek* och *våldsam lek*, där rörelser är centrala kan också ses som en regellek.
- *Konstruktionslek* som utvecklas genom att barn experimenterar med föremål, bygger med träklossar m.m (Lillemyr, 2002:48).

3.2 Småbarns lärande genom lek

Lillemyr beskriver förhållandet mellan lärande och lek som två helt olika fenomen men som ändå överlappar varandra och kan gälla samtidigt. Han menar att ”barnet är i leken och går helt och fullt upp i den, samtidigt försiggår lärande i barnen genom att de tillägnar sig kunskaper och färdigheter genom leken” (2002:64). Genom detta ökar barnens förmåga att klara av utmaningar och de tillägnar sig även social kompetens. Vidare påpekar Lillemyr (2002:64) att de upplevelser och erfarenheter som barnen får med sig i leken får de användning av, förutom senare i leken, även senare i andra sammanhang och i livet. Lillemyr beskriver sambandet mellan den självkänsla som barn tillägnar sig och utvecklar i leken och den kompetens som även utvecklas i leken, som barnen kan använda och utveckla i organiserat lärande. Lillemyr menar att detta bidrar till barns utveckling i en bredare bemärkelse. Lillemyr (1990) lyfter de aspekter leken har för barnets lärande, att förutom motoriska och sociala färdigheter, insikter om problem får barnet även kunskaper om sig självt och omvärlden. Han menar att leken påverkar hela barnets personlighetsutveckling och därför menar han att det är viktigt för oss som pedagoger att vara medvetna om att vi kan få reda på mycket kring barns kunskaper, utveckling och identitet genom att se när barn leker. Han påpekar vidare att lek och inläring hör samman, ”lek innebär inläring för barnet” (1990:21).

Både Kärrby och Lillemyr lyfter vikten av trygghet i sig själv för att leken skall kunna vara en del av barnens utveckling. Kärrby (1991:140) skriver att ”för att kunna leka behöver man vara trygg och med trygghet menas en inre trygghet, som innebär att man vågar lämna ut sig. Men leken kan fylla en viktig funktion även i en otrygg situation. [...] Leken är alltså främst beroende av en trygg känslomässig relation till närstående vuxna. Hur mycket övriga förhållanden påverkar leken beror på hur dessa förhållanden uppfattas och hur de kan gestaltas i lek”. Knutsdotter Olofsson (2003:72) påvisar även hon vikten av att barn måste känna sig trygga för att kunna ge sig hän i leken, att det måste finnas en harmoni som också bevaras under lekens gång. Lillemyr (2002:112–113) påpekar även att barns lärande påverkas av trivsel, ett varmt förhållande till personalen eller andra positiva upplevelser. Vidare menar han att den ”baskompetens i förhållande till de sociala relationer som barnet utvecklar tidigt, får en grundläggande betydelse för fortsatt lärande och socialisation.” (2002:113). Utöver att trivseln påverkar barns lärande påpekar Lillemyr (1990:21) vidare att trygghet är en förutsättning för att leka. Han menar att det inte är förrän barnet känner sig tryggt som barnet kan känna att det vågar pröva på olika saker i leken och på så vis utvecklas. Dock menar Lillemyr att det behövs en balans i leken mellan den individuella utforskningen och krav på att kunna anpassa sig till omgivningen och andra som deltar i leken, vikten av att kunna ta hänsyn till andra och följa de regler som finns i leken.

3. 2. 1 Kommunikativ utveckling genom lek

När barn leker med varandra utvecklar de sin kommunikativa kompetens, menar Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:85), genom att det lär sig förstå subtila signaler. Barn kommunicerar med varandra genom att använda ord, rörelser, gester, ljud, speciella tonfall, röstlägen och andra signaler. I leken tolkar barn varandras budskap, de förhandlar med varandra och de använder sig utav olika strategier (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006).

Lillemyr (2002:108) refererar till Lökken och hennes undersökning av de allra minsta barnen, ”toddlerarna” när han påvisar att ”toddlerarnas stil kan vara baserad på en gemensam nämnare av kroppslig kommunikation, där det är underförstått att barnen har avsikter och mening med vad de gör, på ett förtänkande och förspråkligt plan”. Hon menar att vi har en förförståelse och kunskap som kroppssubjekt, som går före den förståelse som går att sätta ord på och tänkas. Och därför kan man se toddlernas sätt att vara på i social lek som en strävan att förstå sig själv och andra i den värld den lever i.

Knutsdotter Olofsson (2003:37)) skriver om de olika symbolspråken som människan har till sitt förfogande, för att "ordna, benämna, kategorisera och göra världen förståelig och därmed överskådlig och kontrollerbar", allt detta för att kunna påverka och förutse världens konsekvenser. Hon beskriver vidare att barn uttrycker sig med det språk som de har tillgång och kunskap om. Hon menar att det är i den tidiga kommunikationen mellan föräldrarna och det lilla barnet som leken och talspråket förs in i barnets värld och att det är i den kommunikationen som allt börjar utvecklas hos barnet (Knutsdotter Olofsson, 2003:38). De mindre barnen använder sig av och försöker så gott de kan uttrycka sig genom sången, leken och talspråket. Hon påpekar att lekspråket och talspråket agerar samtidigt, men att för de mindre barnen står lekspråket närmare och det är tydligare. Det är lättare för barn att kunna uttrycka sig mer varierat i lekspråket än genom talspråket, dock menar Knutsdotter Olofsson (2003:38) att barn uttrycker sin lek och sina handlingar i talspråk och vise versa. Därmed fungerar lekspråket och talspråket som en form av växelverkan, de avlöser varandra samtidigt som de arbetar tillsammans på samma gång.

Språket har en betydande roll i samspel, menar Käraby (1991:148), inte bara som verbal kommunikation utan språk i form av gester, ljud och tillgjort tal och röster. Lindahl (1998:38) beskriver språket som "ett kommunikationsmedel för att överföra information från en individ till en annan." Hon menar vidare att det mänskliga språket är ett socialt samspel mellan en talare och lyssnare. Men att den ickeverbala kommunikationens funktion är att uttrycka känslor och sinnestillstånd. Och det är det de små barnen gör när de inte har den verbala förmågan, de uttrycker sina känslor och sinnestillstånd genom ickeverbal kommunikation, genom kroppen och ljud/skrik.

Vid tidigare observationer av lek kan man se att barn inte alltid säger så mycket till varandra när de leker, de vet hur och vad de ska göra i leken i alla fall. Käraby refererar vidare till Eli Åm som menar att det är leken som bestämmer vad som ska hända i leken och inte barnen själva. Käraby (1991:149) påpekar vikten av att kunna skilja på vad som är på låtsas och vad som är verklighet i en lek. Förutsättningen för att kunna urskilja låtsasvärlden och verklighet i leken är den sociala kommunikationen mellan barnen. Skiljelinjen mellan på riktigt och låtsas fastställs av de ramar och regler som barnen sätter och den kommunikation som finns i leken med olika röster, mimik har en annan innebörd än i verkligheten. Rösterna, mimiken och de olika gesterna får symbolisk betydelse. Käraby hänvisar till ett par engelska forskare som har funnit att barn behärskar språket på ett bättre sätt i lekens dynamiska samspel än vad de gör i vanliga samtal (1991:150). Vidare skriver Käraby att barn använder längre meningar under leken än i vanliga samtal, det blir rikare och uttrycksfullt på så vis att barnen använder fler adverb och modala hjälpverb (1991:150).

Käraby (1991:150) refererar till socialpsykologen Gregory Bateson när hon beskriver "de signaler och associativa innebörder som språket omfattar" som *metakommunikation*. Metakommunikation innebär det budskap som kan läsas mellan raderna i språkets olika former. Alltså det språk och gester som inte tolkas bokstavligt utan som budskap med symbolisk innebörd. Även Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003:44) påpekar vikten av metakommunikation, men beskriver den som "kommunikation *om* den pågående leken" och menar att denna är en nödvändig del i lekandet.

Käraby (1991:151) framhåller även att den sociala fantasileken hänger delvis samman med den språkliga utvecklingen. Hon hänvisar till en engelsk undersökning där man satsade på fantasilek gjorde att barnens språk förbättrades. Käraby drar slutsatsen att "barns fantasi och föreställningsförmåga hänger samman med språket och förmågan att kommunicera på symbolnivå. Samtidigt har man funnit att barn också kan förbättra sitt språk genom att delta i lärarledd lek och drama". Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003:44) poängterar

att lek handlar om kommunikation på alla plan och med alla hjälpmedel. De påstår vidare att ” det barn spontant i leken är att göra det osynliga synligt”. Att barnen genom leken kan göra det dem vet i tankarna, men inte kan kommunicera fram verbalt, begripligt för andra genom sina handlingar i leken. På så vis kommunicerar de det som är synligt för dem så att det blir synligt för omgivningen också.

3. 2. 2 Social utveckling genom lek

Leken spelar en viktig roll för de socialisationsprocesser som barn genomgår och har stor betydelse för barns utveckling av personlig och kulturell identitet. (Lillemyr, 1990) Han menar att leken stärker barns kunskapsinhämtande och utveckling i allmänhet samtidigt som den bidrar till att göra dem sociala. (Lillemyr, 1990:10) Han påpekar vidare att leken är av mycket social karaktär och uppfyller många funktioner som är viktiga för den sociala utvecklingen för barnen, detta för att leken är starkt knuten till samhälle och dess kultur. Lillemyr (2002:46) framhåller att ett centralt begrepp i en barngrupp är att leken är social och fungerar som en arena för kommunikation. Detta eftersom samspelet i leken utvecklar barn inom alla områden, exempelvis både socialt och kognitivt (Lillemyr, 2002:46).

Lillemyr lyfter upp fyra olika funktioner som leken fyller för barn, dessa funktioner är:

- leken fungerar som problemlösning där barn utforskar sin omgivning och utvecklar sin kreativa ådra.
- leken fungerar stimulerande för barns utveckling inom olika områden som till exempel socialt, emotionellt, motoriskt och intellektuellt.
- genom leken får barn möjlighet att utveckla och stärka sin identitet och självkänsla
- leken fungerar som arena för att kunna uttrycka sina åsikter, normer och värderingar (Lillemyr, 1990:19).

Lillemyr tar även upp tre viktiga aspekter i lekens betydelse för barns utveckling i allmänhet. Dessa tre aspekter är:

- Leken har en psykologisk betydelse då barn genom lek får upplevelser och erfarenheter och de lär sig att samspela med andra.
- Leken har en social och kulturell betydelse då leken är en del av barnkulturen som barnen för vidare när de leker och en socialiserande roll som fördelar barn i olika subgrupper och sociala system.
- Leken har en pedagogisk betydelse då leken är en del av uppfostran och används som pedagogiskt hjälpmedel (Lillemyr, 1990:20).

Genom att leka tillsammans utvecklar barn sin sociala kompetens, de lär sig att leva med andra människor. De lär sig att skratta, bli arga utan att slåss, kompromissa, känna sympati och empati för andra människor i omgivningen, menar Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:86). Lillemyr (2002:46) lyfter även upp lekens betydelse för den empatiska förmågan. Han påpekar att i leken kan barn spela ut sina känslor tillsammans med andra barn och pröva sig att leva sig in i andras situation, på så vis utvecklas även förmågan till empati.

Lillemyr (2002:109) hänvisar till Pramling Samuelsson som menar att leken ställer krav på två besläktade förhållanden, den sociala interaktionen och vänskap. Barnet behöver det sociala samspelet för att komma in i leken och för att kunna leka och uttrycka sig. Men vänskapen är också mycket viktig och menar att barn som lyckas i sina försök att få kompisar kan vara känsliga för den sociala kommunikationen med andra barn. Marita Lindahl

(1998:11–12) påpekar att barn mycket tidigt utvecklar vänskapsförhållanden och menar att detta har ett direkt samband med deras förmåga att utveckla inlevelse och empati. Hon menar att vänskapen bland barnen är otroligt viktig för barnens inlärningserfarenheter, och poängterar vidare att barn som inte leker går miste om dessa kritiska inlärningserfarenheter. Vidare framhåller hon att barn måste få öva sig i att bli kompetenta i samspelet med andra barn och påvisar konsekvensen av barn som enbart leker med vuxna, då de inte verkar bli lika socialt kompetenta i umgänget med andra barn som de barn som leker med varandra. Lindahl (1998) menar även att barn är intresserade av vad som händer runt omkring dem och de låter sig även påverkas och inspireras av den aktivitet som pågår i omgivningen, vad andra barn leker eller vad pedagogerna har för sig. Hon påpekar också att när barn leker och utför olika aktiviteter reglerar de själva hur mycket vuxenhjälp de vill ha, just lagom så att den passar till utvecklingen av deras färdigheter (Lindahl, 1998:13). Vidare framhåller hon att barn ”aktivt söker vuxnas ledning och hjälp för att kunna skapa förståelse och utveckla sitt tänkande” (1998:13).

3. 2. 3 Makt och demokrati i lekens värld

Genom leken lär sig barn även att behärska sin styrka och veta vart gränserna går. Pramling Samuelsson och Sheridan menar att för att leken skall utvecklas måste barn finna lösningar på tre olika plan: *lekplanet*, *samarbetsplanet* och på *det tekniska planet* (2006:86). Det är när barnen leker i samförstånd med varandra som föder idéer och som leder leken framåt, dock kan detta bli ett spel om maktpositioner. Maktpositioner i leken är även något som Kärrby (1991:141) skriver om, att leken kan få vissa konsekvenser om vissa delar i leken går överstyr, däribland maktstrukturen. Hon menar att lek kan ha vissa fördelar med att det finns en ledare i leken, med förutsättning att denna ledare är påhittig och fantasifull. Men om ledaren spelar på sin makt av att behöva styra och ställa över de andra barnen i leken och där alla andra barn måste underordna sig honom/henne kan det vara skadligt för leken och barnen. Kärrby (1991:141) påpekar dock att denna typ av maktstruktur i leken är okej så länge barnen tycker det är roligt, men inte om underordning ständigt förekommer!

Annica Löfdahl (2006:27–28) framhåller dock att maktförhållanden i lekar symboliserar och belyser det barnen saknar i vardagslivet, att faktiskt själva få bestämma. Och att barn i sådana lekar överdriver och överdramatiserar det de har blivit utsatta för. Hon poängterar även att lekarna används för att förstärka de sociala strukturer och statusförhållanden som finns i gruppen, att få pröva på att få vara lågstatus kontra högstatus person i leken. Hon menar att äldre barn ofta har hög status medan yngre barn har lägre status, men att detta inte är något som är dåligt utan att det är en möjlighet för de yngre barnen att studera hur man ska agera i en central position. Hon påvisar att det försiggår ett lärande mellan barnen, att man lär sig hur man kommunicerar och vilka uttryck som kan vara användbara i leken.

Pramling Samuelsson och Sheridan menar att om lusten att bestämma blir för stor får den djupare leken vänta tills barnen kommit överens. Förutsättningen för att den djupa leken skall förekomma är att barnen följer sociala lekregler, vilka är tre stycken: *samförstånd*, *ömsesidighet* och *turtagande*. (2006:86) *Samförstånd* innebär att alla barn som är medverkande i leken vet vad det är dem leker och det faktum att det dem håller på med är just lek. *Ömsesidighet* innebär att medverkande barn är på en jämn nivå i leken, helt oberoende på ålder och styrka. Och sist men inte minst innebär *turtagande* att rollen som initiativtagare och ledare roterar bland alla medverkande barn i leken. Pramling Samuelsson och Sheridan menar att på detta vis skapas en dialog mellan alla parter. De framhåller att det är genom denna form av djuplek som barnen har möjlighet att ”praktisera, öva och lära sig demokratins bärande principer och spelregler” (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006:87).

Även Kärrby talar om lekens olika regler och hur barn lär sig dessa, dock hänvisar hon till de äldre barnen. Hon menar att det är när barnen är i fem till sexårsåldern då lekar och spel med bestämda regler utforskas mer och mer. Barnet utvecklar sin förståelse för att de spelregler som finns gäller lika för alla i vissa situationer och att det inte är barnets egen vilja som styr leken, nu är det flera parter som är med och bestämmer. Kärrby (1991:150) menar att förmågan att kunna abstrahera regler är en bland flera viktiga förutsättningar för lek, barn måste kunna följa den struktur som roller och handling förutsätter.

Kärrby (1991:140) lyfter upp det faktum att det är under fem till sexårsåldern som barn utveckla förståelsen för viktiga sociala begrepp som rättvisa och solidaritet. Och att det är i sådana lekar och spel med regler som barn måste lära sig att förhandla och leva sig in i andras sätt att tänka. Här visar sig även konkurrens och tävlan i barnens lek, det faktum att det går att vinna och förlora blir nu mer synligt för barnen. Vidare menar Kärrby att det är i denna typ av lekar och spel som formar barnens värderingar och föreställningar till prestation. Och man behöver lära sig hur man diskuterar sig fram till vilka normer och principer som ska gälla när konflikter uppstår. Detta ligger hos oss vuxna och äldre kamrater att ge barnet föreställningar om vad som är viktigt och värdefullt.

Fortsättningsvis framhäver Kärrby (1991:140) att det är i lek som barn bildar sin uppfattning om auktoriteter och demokrati, genom att anpassa reglerna och genom flexibilitet ta hänsyn till olika förmågor och behov. De utvecklar även sin förmåga att dra slutsatser utifrån generella regler i regellekar till det egna handlingssättet. De lär sig även att förstå och dra slutsatser kring vilka regler som är viktigare än andra. Kärrby (1991:140) påvisar att barn kan lära sig i lekens form, exempelvis turordning, att alla ska få sin chans, att räkna, igenkännande av siffror och bokstäver och att lösa problem är några av de många saker barn kan lära sig genom lek.

Även Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003:48) poängterar att det är i leken som det sker ett samlärande, där ”barn både praktiserar de demokratiska principerna och utövar makt”. De menar även att det är i leken och i samspelet och samvaron med varandra som barn lär sig vad det innebär att vara delaktig och utöva ett medbestämmande, eller vem de är som har makt att bestämma om regler och delaktighet.

3. 3 Pedagogens roll i leken

Då barns lek säger mycket om deras lärande, utveckling och socialisation inom olika områden är det ett bra sätt för oss pedagoger att försöka följa barns utveckling. Lillemyr (2002:42) skriver att ”barnens lekupplevelser och lekerfarenheter bekräftar deras lärande och utveckling”. Därmed påvisar Kärrby (1991:149) vikten av att vi som pedagoger måste lyssna och lära oss lekens språk, först då kan vi som pedagoger förstå vad det är som händer i leken. Vidare menar hon även att vi lär oss detta bäst genom att själva vara deltagare i leken på barnens egna villkor.

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) framhåller pedagogers roll i leken, att vi som pedagoger har i uppgift att möjliggöra för alla barn att vara med och leka. De menar att vissa barn är lekkompetenta och kan leka när och varsomhelst, medan andra barn sällan eller aldrig får vara med. Det är dessa barn pedagogen behöver vara ett aktivt stöd för så att de kan komma in i leken och för att kunna leka tillsammans med andra barn. Som en medverkande i leken på lekens villkor kan pedagogen vara som en förebild för barnen i t.ex. hur man tar sig in och ut i olika leksituationer. På så vis kan även pedagogen stödja barn i dess utveckling av förmågor som krävs för att leken skall kunna upprätthållas (Pramling Samuelsson & Sheridan,

2006:87). Pedagogen kan även locka de barn som hela tiden väljer samma typer av roller att våga pröva andra roller i leken.

Pramling Samuelsson och Sheridan poängterar att barn behöver tid att leka utan avbrott och stoff till att utvecklas inom leken för att kunna föra leken framåt och kunna inta olika roller. Detta kan man göra genom att läsa sagor för barnen, att barnen för möjlighet till olika upplevelser och till att lära sig olika saker. Som vi nämnt tidigare så kan man inte leka om man inte har någon kunskap om verkligheten, att ha något att bygga leken på. De menar att det är viktigt att vi som pedagoger tar vår uppgift på allvar, ”att kontinuerligt skapa miljöer som stimulerar till lek med rika innehålls- och händelseförlopp” (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006:88).

Charlotte Tullgren (2006) menar dock att pedagoger ofta styr barnens lek, att vi styr barnen mot de normer och värderingar som samhället uppfattar som rätt. Hon poängterar även att vi vuxna och barnen har två skilda sätt att se på lek, barn leker i nuet medan pedagogerna tänker på framtiden. Pedagogen fokuserar på att leken skall stimulera barnens utveckling och lärande. Att ”leken får ett värde för framtiden, och dess fostrande och utvecklande egenskaper blir viktiga”, skriver Tullgren (2006:18). Hon menar att pedagogerna ser till att barnet håller sig inom vissa ramar så att de kan delta i det livslånga lärandet. De avbryter inte leken eller tillrättavisar barnen, utan de ”påverkar och styr leken mot det behagliga som stämmer med samhällets värderingar. De föreslår ett innehåll, eller får leken att ändra riktning på ett vänligt, hjälpsamt och lekfullt sätt” (Tullgren, 2006:19).

Dock menar hon att det kan förekomma tillrättavisning då lekarna går överstyr. Hon påpekar då att eftersom leken är en introduktion till och en förberedelse inför vuxenlivet kan man inte acceptera all typ av lek, speciellt inte dem som strider mot normerna. Hade man accepterat denna typ av lek, menar Tullgren (2006:21) innebär att barnen lär sig att våld är okej, vilket man självklart inte vill. Vidare framhåller hon att pedagoger ofta använder sig utav av matleker för att styra bort barnen från våldsamma leker eller lekar som på annat sätt har olämpligt innehåll. Matleken används för att det är något som tillhör normen och det är i den som pedagogerna själva ofta deltar i, något igenkännande och det lättaste att vara medverkande i, det krävs inte så mycket koncentration.

Tullgren (2006:21–22) beskriver pedagogers deltagande som ett sätt att övervaka barnen utan att barnen själva vet om att de är övervakade, pedagogen är ju en del av leken. Även Tullgren påpekar vikten av att delta i leken som ett sätt att förstå barnen, såsom både Kärrby och Pramling Samuelsson påpekat ovan. Det blir ett annat sätt att lära känna barnen, få kunskap om dem och förstå och få en inblick i deras tankar.

Lindqvist (1996:63) påpekar även hon vikten av att de vuxna behövs i barnens lek för att den inte ska bli tråkig och enkelriktad. Hon menar att de vuxna har en viktig roll att tillföra barnen inspiration och påverka innehållet i barnens lekar.

4. Sociokulturellt perspektiv

I mitt arbete har jag fokuserat på ett sociokulturellt perspektiv då jag ser att samspelet barn emellan och mellan pedagog och barn spelar en stor roll i barns utveckling, då barnen lär sig mycket av varandra i det vardagliga samspelet, i detta fall med fokus på leken. Jag ser även att barnens sociala och kulturella bagage har betydelse för deras utveckling och påverkar den och andra människor i deras omgivning.

Såsom Säljö (2003:85) skriver utgår det sociokulturella perspektivet att ”lärande är en funktion av interaktion med andra”. Man lär sig helt enkelt av varandra och med varandra i ett sammanhang. Vidare skriver han att ”människan växer upp i en social värld och hennes föreställningsvärld och kunskaper får sin näring i de sätt att tänka, kommunicera och agera som utmärker hennes sociokulturella omgivning” (2003:85). Hundeide (2006:5) påpekar också detta, att barn är födda in i en social och kulturell värld som är utformad via historiska och kulturella processer och att dessa grunder styr och utgör en modell för hur barnets utveckling kommer att ske.

Säljö (2003:85) påpekar vidare att barn blir delaktiga i kunskaper genom att man blir bekant med de sätt att kommunicera och tänka om omvärlden som man möter hos andra människor. Säljö framhåller vidare att lärande och utveckling är och blir sociokulturella företeelser i möten med andra och på så vis kommer olika människor ha olika typer av dessa företeelser, beroende på i vilket samhälle och kultur man lever i och från generation till generation. Det är även detta som Hundeide (2006) talar om då hon menar att för att förstå ett barn måste man inte bara försöka förstå barnet som individ utan man måste ta hänsyn till det sociokulturella landskap som barnet lever i. Anledningen till varför vissa barn väljer en väg i olika situationer och i livet, medan vissa barn väljer en annan väg. Genom att barnen har olika sociala och kulturella landskap att utgå ifrån, påverkar även detta hur barnen agerar i lek och socialt umgänge bland andra. Detta är även något som Claesson (2007:31) menar att Vygotskij påpekar att barnets utveckling hänger samman med vilken miljö det växer upp i. Jag menar då att alla förskolor bildar en form av ett eget litet samhälle där detta samhälles värderingar och normer påverkar de personer som befinner sig i det, dvs de barn som vistas där. Claesson (2007:31) påpekar att ”människan integreras i det sammanhang eller den kontext hon växer upp i”.

Hundeide (2006:6) framhåller att barn är sociala varelser som är gjord att införliva kultur genom dialog med andra i sin omgivning. Säljö (2003:85–86) poängterar det centrala i det sociokulturella perspektivet som mediering, ”genom språkliga kategorier och fysiska redskap blir världen förtolkad för oss enligt specifika mönster”.

Enligt Jorup och Preisler (2001:18) menar Vygotskij att ”språket ursprungligen uppkommer som ett medel för kommunikation mellan barnet och människorna omkring det”. Och påpekar att det är det sociala samspelet som är grunden till språkets utveckling. Vygotskij menar även att leken är till en början social och först därefter kommer ensamleken, för att sedan återigen bli social.

Hundeide (2006:6-7) påpekar även han, likväl som Lillemyr och Kärrby vikten av att känna trygghet för barnens utveckling. Han menar att barn behöver en ”sensitiv vägledare som kan fungera både som känslomässig trygghetsbas för barnets utveckling och som vägledare in i de sociokulturella gemenskaper som barnets måste erövra för att leva ett fullvärdigt liv” (Hundeide, 2006:6). Säljö (2003:86) påvisar vikten av att barnet är beroende av en vuxen, eller en som kan för att utveckla sin förståelse och sin kunskap om världen och dess ting i den. Alltså att den vuxne/pedagogen eller en jämnårig som kan mer än en själv spelar stor roll

i den närmsta utvecklingszonen. Jorup och Preisler (2001:17) beskriver Vygotskijs begrepp den närmsta utvecklingszonen som skillnaden på barnets nuvarande utvecklingsnivå och den möjliga utvecklingsnivå barnet kan nå beträffande lösande av problem under vuxen ledning eller i samarbete med mer erfarna kamrater.

Vygotskij (1995:9) påpekar att det är i leken som barnen tolkar sina upplevelser och ger dem liv, de förvandlar och överdriver genom att framhäva det som är typiskt i händelserna. Jorup och Preisler (2001:17) poängterar Vygotskijs syn att se på leken. Han menade att ”för att en gemensam lek skall komma till stånd och utvecklas måste barnet anpassa sig till vissa sociala regler samt till de förväntningar som rollen kräver”. Han påpekar även vidare att det är detta följande av regler i leken som främjar utvecklingen hos barnet, på så vis att barnet lär sig i samspel med andra barn och eventuellt vuxna pedagoger.

5. Metod

I detta avsnitt kommer jag att redogöra och argumentera för mitt tillvägagångssätt och val av metod, mina avgränsningar och urval av undersökningsområde. Jag kommer även redogöra för undersökningens validitet, reliabilitet och generaliserbarhet och de etiska principer jag tagit hänsyn till.

5.1 Val av metod

Den metod jag valt att använda mig av i detta arbete är först och främst litteraturstudier av lämplig litteratur i ämnet.

Utöver litteraturstudierna har jag valt att göra en empirisk studie i form av observationer av barn på 1-2 år, för att själv se huruvida barnen utvecklar sin sociala kompetens genom leken och hur leken främjar deras kommunikation och på så vis få svar på mina frågeställningar. Den typ av observation jag gjort är *deltagarobservation*, då jag är en del av verksamheten under fyra dagar och då jag inte stör eller förändrar de situationer som uppstår (Stukát, 2005:51). Anledningen till att jag just valt observation som metod är att jag utifrån från den litteratur jag läst, vill se hur detta ter sig hos 1-2 åringar med egna ögon. Då de själva inte kan berätta för mig vad lek är för dem, måste jag se vad leken har för betydelse för dem istället. Esiasson m.fl. (2007:344) framhåller att observation är lämplig då ”fokus är på små barn eller andra människor som har svårt att uttrycka sig verbalt”. Som Stukát (2005:49) skriver är denna metod lämpligast då man vill ta reda på vad människor faktiskt gör. Han menar även att fördelen med deltagarobservation är att man får en typ av ”inifrån kunskap”, man får kännedom om det sociala samspel som försiggår i gruppen och man får reda på utsagd kunskap som man vanligtvis kanske inte ser. (Stukát: 2005:51)

Jag har tänkt anteckna vad det är som sker under flera tillfällen under dessa fyra dagar, cirka 3 tillfällen per dag, något som Stukát (2005:51) menar att deltagarobservation innebär. För att lättare kunna fokusera på det jag vill ta reda på utifrån observationerna har jag formulerat mina frågeställningar som jag haft med mig som grund.

5.2 Avgränsningar och urval

Lek som ämne är otroligt stort och det finns många aspekter och perspektiv man kan se lek utifrån. I inledningen av mitt arbete hade jag många idéer kring vad jag ville skriva om, men inte något direkt fokus. Jag visste att jag ville fokusera på de allra minsta barnen och bestämde mig till slut för att fokusera på lekens betydelse för små barns lärande och utveckling och hur leken fungerar som social arena.

Från början hade jag tänkt att både göra observationer på barnen och göra intervjuer med pedagoger för att både få ett barnperspektiv samtidigt som jag fick reda på pedagogernas syn på lekens betydelse för små barns lärande. Dock var jag osäker på om jag skulle hinna med båda delarna då jag har gjort arbetet själv. Efter närmare eftertanke och diskussion med handledare valde jag att endast göra observationer för att få ett barnperspektiv på undersökningen, men ändå få tillräckligt med material.

Stukát (2005:49) påpekar att genom observation slipper man mellanledet med intervjuer och enkäter utan använder sig själv som mätinstrument, genom att lyssna, titta och registrera sina intryck. Genom observation får man även en kunskap som är direkt hämtad från sitt sammanhang och man kan både studera verbala och ickeverbala beteenden. Då detta var exakt vad jag ville göra, ansåg jag observation som ett bra val av metod. Även Esiasson m.fl.

(2007:343) påpekar att observation är ett lämpligt val av metod då man vill studera processer och strukturer och då de iblandade själva inte kan sätta ord eller se vad som försiggår.

Studien är genomförd på min senaste VFU-plats, en nyöppnad kommunal förskola med åldrarna 1-5. Dock är det endast 1 av 6 avdelningar som har äldre barn än 1-2-åringar, vilken jag valt att utesluta från min studie. Resterande avdelningar har barn födda -09 med barngrupper på mellan 13-14 barn. Jag valde att göra min studie på denna förskola då jag redan känner pedagogerna som arbetar där och barnen är redan bekanta med mig, vilket innebär att jag inte blir något främmande för barnen vid observationerna som kan störa deras naturliga lek. Då jag även ville fokusera på de yngre barnens lek fann jag denna plats ultimata för min undersökning. Dock har jag främst fokuserat på barnen på den avdelning jag haft min VFU på, men jag vill ha samtycke från föräldrarna till barnen på de andra avdelningarna också då jag träffar deras barn ute på gården. På så vis kan jag även ha den möjligheten att observera leken ute på gården och använda det i min undersökning.

Tiden för studien har varit fyra dagar då jag även vikarierat på avdelningen jag haft min VFU. Här har det då funnits minst 3 tillfällen per dag då barnen haft s.k fri lek. Här har jag då haft dubbla roller då jag observerat samtidigt som jag arbetat. Dock var detta inget problem för mig då jag har ett bra minne och kunde komma ihåg de observationer jag såg utan att det påverkade min roll som pedagog.

Volymen på mitt material är de observationer jag har i Bilaga 11.1, då jag var mycket fokuserad på vad det var jag ville observera och därmed valt ut observationer under dagarnas gång som jag fann användbara i min studie. Tiden det tog för mig att skriva ner de observationer jag sett under dagarnas gång i verksamheten varierade mellan 10min och 90min, då det berodde på om jag kunde sitta ner och anteckna samtidigt eller fick göra det i efterhand. Renskrivningen av alla observationer tog även det en hel del tid, då jag ville beskriva observationerna så detaljrikt och korrekt som möjligt för att läsaren skulle få rätt bild av situationen. Detta tog ungefär 10 timmar uppdelat på två dagar, då jag satt konstant och renskrev observationerna.

5.3 Genomförande

Inför min undersökning försäkrade jag mig om att jag fick göra undersökningen på min tidigare VFU-plats, vilket gick alldeles utmärkt.

Därefter förberedde jag mig genom att läsa relevant litteratur inom mitt område och skriva färdigt delen med tidigare forskning för att få ett klart grepp om vad lek är, vad barn kan lära sig genom lek och vilka funktioner den har utifrån olika författares perspektiv. Jag skrev även ner ett antal frågeställningar att ha som grund då jag observerade, just för att det skulle vara lättare för mig att kunna fokusera på det jag ville ha reda på utav observationerna.

Under tiden då jag läste mig in på ämnet formulerade jag även ett brev (se bilaga 11.2) om anhållan om tillstånd att få observera barnen till föräldrarna, där försäkrade jag även föräldrarna att deras barn har anonymitet i min undersökning. Detta brev skickade jag sedan via mail till en av pedagogerna på förskolan och bad henne att lämna till föräldrarna på 5 av 6 avdelningar på förskolan. Detta gjorde jag för att försäkra mig om vilka barn som fick vara med i observationerna, då jag även gjorde observationer ute på gården där alla barn är med och leker.

Därefter funderade jag över vilken typ av materialinsamlingsform jag skulle använda mig utav vid observationerna. Då jag ville störa så lite möjligt i barnens lek och inte dra alltför mycket uppmärksamhet till mig valde jag att använda mig av att skriva anteckningar av allting jag observerade. Jag antecknade samtidigt som jag satt med barnen i lekhallen och barnen lekte, då det fanns större möjlighet för mig att kunna sitta ner i någorlunda lugn och ro

och anteckna de olika situationerna jag uppfattade. Men jag antecknade även i efterhand, då vi till exempel var ute på gården och lekte eftersom det var svårare att ha med sig block och penna vid dessa tillfällen.

Efter varje dags slut satte jag mig ner och läste igenom mina anteckningar och kompletterade, ändrade formuleringar och skrev enklare sammanfattningar och analyser av vad jag sett för något under dagen, med mina frågeställningar i bakhuvudet. Då de fyra dagarna var slut satte jag mig och renskrev alla observationer på datorn för att få en bättre överblick av det hela.

5.4 Metodanalys

Som jag nämnt ovan i mitt genomförande, satte jag mig efter varje dags slut och läste igenom mina anteckningar. Kompletterade, ändrade formuleringar och skrev enklare sammanfattningar och analyser av vad jag sett för något under dagen med mina frågeställningar i bakhuvudet. Efter min observationstid var avslutad renskrev jag alla antecknade observationer på datorn för att få en mer omfattande och tydligare överblick av det hela. De observationer jag har samlat in har jag kategoriserat utifrån mina frågeställningar, för att få svar på det jag vill ha reda på. Då jag kategoriserat mina observationer har jag inspirerats av en hermeneutisk tolkning av mina observationer. Såsom Ödman (2007) beskriver hermeneutiken och förståelsen av någonting, så måste man både se till helheten och de olika delarna i helheten för att kunna förstå.

Jag har då först sett till helheten, vad är det jag faktiskt har observerat och sett om jag kunnat se något mönster. Sedan har jag sett till de olika delarna, dvs. de olika observationerna och kategoriserat dessa utifrån mina frågeställningar för att få mig en uppfattning om vad min undersökning har gett för resultat.

5.5 Etiska principer

Stukát (2005:130) menar att ”etiska principer skall ta hänsyn till upphovsrätten men också bidra till riktighet och noggrannhet i vetenskaplig kunskap”. Därför informerade jag i det brev jag skickade ut till min VFU-plats om deltagarnas anonymitet, att det jag skriver inte kommer att avslöja barnens identitet på något sätt och att föräldrarna har rätt till att neka till deltagande. Som Stukát (2005:131) skriver finns det ett *informationskrav*, vilket innebär att alla som berörs av studien skall informeras om studiens syfte och att deltagandet är frivilligt och att de när som helst kan avbryta sin medverkan. Detta har jag tagit hänsyn till och informerat föräldrarna om i brevet om anhållan om tillstånd de fick.

Vidare beskriver Stukát (2005:131) *samtyckeskravet* som innebär att alla medverkande i undersökningen får bestämma om sin egen medverkan. I detta fall innefattar samtyckeskravet samtycke från föräldrarna/vårdnadshavarna då barnen är under femton år.

Även *konfidentialitetskravet* måste tas hänsyn till, att alla medverkande är införstådda i att alla uppgifter behandlas konfidentiellt och den medverkande garanteras anonymitet. Detta har jag gjort då jag inte använt några namn alls, inte ens fingerade utan enbart använt bokstäver som fått symbolisera barnen tillsammans med ”Pojke” eller ”Flicka” för att göra det så tydligt som möjligt. Jag har därmed inte på något sätt avslöjat barnens identitet och därmed garanterat barnen deras anonymitet.

Jag har heller inte nämnt eller beskrivit vart förskolan ligger någonstans, just för att jag vill garantera anonymiteten så gott det går. Men även för att jag finner att förskolans geografiska befintlighet inte har någon avgörande betydelse för min undersökning.

Nyttjandekravet har även det tagits hänsyn till, som Stukát (2005:132) skriver innebär att allt det material som samlas in endast används i forskningssyfte.

5.6 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Stukát (2005:125) beskriver *reliabiliteten* som studiens tillförlitlighet, alltså hur bra och säker kvaliteten är på mätinstrumentet.

Då jag känner barnen är jag medveten om att det kan påverka hur jag tolkar det jag observerat. Detta är något som Stukát (2005:51) påpekar även kan vara en nackdel med denna typ av observationer, att man kan bli känslomässigt involverad och tolkar det utifrån sin egen subjektiva utgångspunkt. Han påpekar även att en observerad grupp kan bete sig annorlunda då de vet att de är föremål för observation och att det kan behövas en provperiod för att de observerade skall känna sig mindre störda. (2005:50) Dock menar jag att då jag varit där tidigare i en längre tid och barnen redan känner mig, uppstår inte denna typ av situation. Då barnen även är så pass små förstår de inte att de är observerade, då de är vana vid att det sitter en eller flera pedagoger i rummet och tittar på dem.

En annan nackdel med observation som Stukát (2005:49) lyfter upp är att det är det yttre beteendet som studeras och att det är svårt att få reda på känslor och tankar hos individerna. Dock menar jag att på grund av att barnen är så pass små hade det varit svårt att prata med dem och fråga dem vad de tänker.

Enligt Stukát (2005:126–127) innebär *validitet* ”hur bra ett mätinstrument mäter det man avser att mäta”. Jag anser att jag har observerat det jag velat observera, dock spelar det självklart in hur jag har tolkat det jag sett. Min bakgrund och mina erfarenheter spelar roll i hur jag tolkar det jag ser och uppfattar det. Men jag anser mig ha varit tillräckligt värderingsfri för att kunna få en någorlunda hög validitet på mitt arbete.

Generaliserbarhet innebär enligt Stukát (2005:129) att om det går att generalisera det resultat man fått av undersökningen till en större grupp, eller om det endast gäller för den undersökta gruppen. Då min undersökningsgrupp är relativt liten kan jag inte dra några generella slutsatser kring resultatet och säga att detta resultat gäller alla ettåringar. Alla barn är olika och det är många faktorer som spelar in i huruvida barn leker och hur de agerar i grupp, till exempel uppväxt, uppfostran, miljön hemma och på förskolan och pedagogernas förhållningssätt. Dessa faktorer ser självklart olika ut beroende på område, kulturell och etnisk bakgrund och därmed är det även svårt att generalisera resultaten.

6. Resultatredovisning

Jag kommer här nedanför att beskriva mina resultat av min undersökning utifrån de frågeställningar jag har. Jag kommer även att analysera de resultat jag har fått i en sammanfattande analys i slutet av resultatredovisningen.

Mina frågeställningar är följande:

- Hur utvecklar barn sin sociala kompetens genom lek?
- Vad erfar yngre barn genom leken? Och vilken användning kan barnen ha av dessa erfarenheter och kunskaper?
- På vilket sätt kommunicerar yngre barn genom lek?
- Hur kan leken främja yngre barns verbala och kroppsliga kommunikation?

6.1. Hur utvecklar barn sin sociala kompetens genom lek?

Det jag märkte var att barnen ofta leker för sig själva, men att de ändå på något sätt är med i den gemensamma leken, då de tittar på varandra, pekar och kommenterar med de ljud och ord de kan när de leker.

Flicka X leker med spann och spade på utegården. Hon har en röd kratta och en spann full med sand framför sig. När hon sitter på huk framför spannen och petar med krattan i spannen kommer Flicka Y med en spade sand. Hon vill lägga sanden i spannen och vara med Flicka X i hennes lek. När Flicka Y börjar närma sig spannen med spaden flyttar Flicka X på spannen och vänder ryggen till och sträcker ut armen för att hindra Flicka Y att komma närmare. Flicka Y tittar då på Flicka X som "Nej", Flicka Y upprepar då "Nej":et och vänder sig om och går tillbaka till sandlådan igen. (Observation 1, Bilaga 11.1)

Här kan vi se att Flicka X leker för sig själv, hon är väldigt intresserad av sanden och den röda krattan. Denna koncentration bryts då Flicka Y kommer och vill också hjälpa till att lägga sand i spannen som Flicka X har. Istället är det Flicka Y som har lekt för sig själv och sedan sett Flicka Y och försöker söka kontakt genom att komma med mer sand. Här utvecklas flickornas sociala kompetens genom att de lär sig att kunna läsa av när någon inte vill leka tillsammans.

Enskild lek utan att kommentera något förekom också i mina studier, som i denna situation.

Pojke Å sitter på golvet och har en leksak där det är en formad stålpinne i snirklar, på denna sitter små ankor i olika färger som man skall flytta längs den formade stålpinnen. Han sitter där och flyttar de små ankorna längs pinnen och flyttar dem genom en liten tunnel och det låter som om han räknar på hans tonläge på rösten. Medan han flyttar de färgglada små ankorna yttrar han ljud som liknar ljud då pedagogerna räknar barnen på samlingen. (Observation 8, Bilaga 11.1)

Här leker Pojke Å för sig själv och är koncentrerad på de små ankorna och flyttar dessa på stålpinnen. Dock kunde jag här se att även om pojken i observationen inte själv kommenterade de andra barnen på något sätt, så var barnen omkring honom intresserade av vad han gjorde. När de var på väg att hämta andra leksaker i hyllan stannade de upp och tittade på vad han gjorde. Här utvecklas pojkens sociala kompetens inte direkt, utan istället

mer indirekt, genom att han hör vad som sker runt omkring honom och tittar på några av de andra barnen, men han är själv inte medverkande i de andra barnens lek.

5 barn, 3 pojkar och 2 flickor sitter på golvet och bygger med legobitar runt legoplattan tillsammans. Pojke Z går runt i lekhallen och plockar upp alla legobitar han kan hitta som ligger utspridda runt om i rummet. Med famnen full av bitar går han tillbaka till de andra barnen och delar ut en legobit till var och en. När han delar ut de säger han "Tack" och namnet på barnet han ger klossen till. Så fort någon har satt fast legobiten på legoplattan sträcker han fram en legobit till och säger återigen "Tack" och barnets namn. När legobitarna är slut springer han och hämtar fler. Detta fortsätter under en stund på cirka 10min och alla de fem barnen bygger tillsammans. (Observation 12, Bilaga 11.1)

Här är ett exemplariskt exempel på att barnens sociala kompetens utvecklas genom leken. Barnen samarbetar tillsammans med att bygga på den stora legoplattan. De måste samsas så att alla får plats och när att bygga med legobitarna på plattan. De måste även vänta på sin tur att få en legobit av Pojke Z, de måste även lyssna på vems namn det är Pojke Z säger när han räcker fram legobiten och inte ta någon annans legobit. Barnen får helt enkelt en chans att utveckla sin kompetens att fungera i en grupp med andra barn. Där det även finns ett av barnen som har en ledande roll och bestämmer vem som ska få en legobit eller ej. Barnen lär sig då att bli bestämda över av någon i samma åldersgrupp.

6.2. Vad erfar yngre barn genom leken? Och vilken användning kan barnen ha av dessa erfarenheter och kunskaper?

Då barnen leker både inomhus och utomhus övar de sin motoriska förmåga, både den grovmotoriska och den finmotoriska.

Pojke Z vill åka rutschkana, men måste först klättra upp på ställningen för att komma upp. Han sätter först foten på pinnen och klättrar sedan vidare uppåt för att ta sig ända upp till rutschkanan. Han ställde sig sedan framför rutschkanan, klappar händerna och såg triumferande ut med ett stort leende. Han sätter sig sedan ner på rumpan, tittar först frågande på en av pedagogerna som uppmuntrar honom att hålla i sig i kanterna och åka. Efter någon minuts tvekande puttar han sig framåt och åker nerför kanan. När han kommit ner hoppar han upp och ner av glädje och pedagogen säger "du kunde, vad duktig du är Pojke Z". Pojke Z springer då tillbaka till ställningen för att klättra upp och åka en gång till. (Observation 2, Bilaga 11.1)

Här kan man urskilja att då pojken klättrar upp till rutschkanan för första gången är det en ny motorisk förmåga som krävs av honom. Genom att han försiktigt tar steg för steg upp mot rutschkanan utvecklar han sin motoriska förmåga som han sedan kan ha användning för när han nästa gång ska klättra upp till rutschkanan. Eller vid andra aktiviteter som kräver en mer utvecklad motorisk förmåga, som han då kommer att klara av lättare utifrån denna erfarenhet.

Pojke Q bygger med lego, han staplar legot i ett torn och sätter klossar på en legobil. När han efter en stund märker hur mycket han byggt skrattar han högt och viftar med händerna och kör sedan med bilen fram och tillbaka. Pojke W tar legobilen Pojke Q har byggt, ifrån honom. Pojke Q skriker och sträcker ut handen mot honom, men gör inget åt det utan fortsätter bygga med sina legoklossar medan han tittar ur ögonvrån på Pojke W. (Observation 3, Bilaga 11.1)

Här erfar Pojke Q en glädjefylld situation där han märker att han klarat av att bygga ett torn av lego och sätta det på legobilen. Med detta utvecklar han även sin finmotoriska förmåga och stärker sin självkänsla och sitt självförtroende. Samtidigt erfar Pojke Q att man inte alltid får ha alla saker för sig själv, då det finns andra barn som också finner samma sak intressant. Han

får helt enkelt lära sig genom denna situation att lek innebär ett samspel mellan sig själv och andra barn. Att alla saker inte enbart tillhör en själv utan att man måste dela med sig av saker som är gemensamma.

Pojke Å sitter på golvet och har en leksak där det är en formad stålpinne i snirklar, på denna sitter små ankor i olika färger som man skall flytta längs den formade stålpinnen. Han sitter där och flyttar de små ankorna längs pinnen och flyttar dem genom en liten tunnel och det låter som om han räknar på hans tonläge på rösten. Medan han flyttar de färgglada små ankorna yttrar han ljud som liknar ljud då pedagogerna räknar barnen på samlingen. (Observation 8, Bilaga 11.1)

Även genom denna enskilda lek med att flytta figurer längst med en formad stålpinne övar den finmotoriska förmågan. Han erfar genom denna lek hur man förflyttar ett föremål från punkt A till punkt B.

Barn erfar de vardagliga händelser de är med om genom leken. De spelar upp de scenarier de sett vuxna i deras omgivning göra, såsom i de tre observerade situationerna här nedan. I detta fall, tre olika sätt att prata i telefon på genom att använda riktiga telefoner som dock ej fungerar längre, leksakstelefon och genom att använda fantasin och förvandla ett ting till önskat föremål.

Flicka A håller en riktig telefon (som inte används längre som barnen nu får använda som leksak) mot örat och pratar för sig själv i luren och säger "Hallå hallå". Efter ett tag lägger hon ifrån sig den och tar en annan leksakstelefon med nummerbricka på som står på golvet. Hon säger "Hallå" och lyfter sedan upp luren och säger "hallå hallå" och låtsas pratar. (Observation 4, Bilaga 11.1)

Flicka A hittar en bit med legoklossor något av barnen har satt ihop och håller denna mot örat som en telefon och säger "hallå". I andra handen har hon den riktiga telefonen som nu är leksak. Hon går fram till pedagogen och sträcker fram legoklossen och säger "hallå, pappa". (Observation 6, Bilaga 11.1)

Här erfar flicka A en vardaglig händelse som alla i dagens samhälle gör, pratar i telefon, ringer sina nära och kära eller de man saknar. Hon använder även sin fantasi i denna situation, då hon låtsas att flera legobitar som sitter ihop i en kloss är en telefon. Att kunna förvandla saker till något annat än vad dem är kommer göra flickans framtida leksituationer kreativa och fantasirika då hon redan i tidig ålder förvandlar föremål till ett annat önskat föremål.

Flicka A och Flicka X står/sitter bredvid varandra i lekhallen, plötsligt tar Flicka X tag i en av Flicka A:s hand och Flicka A säger "god dag god dag", medan de skakar hand med varandra. Flicka X härmar Flicka Y och försöker säga "god dag god dag", hon också. (Observation 5, Bilaga 11.1)

Här utspelar sig ännu en välkänd vardagshändelse, att ta i hand och hälsa på varandra. Och att även koppla samman denna händelse med ett ord eller en benämning. Situationen är även spontan och Flicka X lär sig något av handskakningen och får hjälp av Flicka A att benämna händelsen med rätt ord.

Flicka A går runt med en legoplatta i lekhallen. Efter ett tag då hon gått runt med den i rummet lägger hon den till slut ner på golvet och tar en liten röd boll och lägger den på plattan och utropar mat. (Observation 9, Bilaga 11.1)

Flicka A sätter sig själv ner på mitten av legoplattan, i händerna har hon en blå halv cirkel som man egentligen bygger med och den är djup som en skål. Hon säger "mat" och håller skålen

mot munnen som om hon dricker något ur det. Detta scenario upprepar hon ett flertal gånger. (Observation 10, Bilaga 11.1)

Även i denna situation förvandlar Flicka A föremål som har helt andra användningsområden till något hon vill att sakerna skall symbolisera för stunden. Att hon även använder sig att två skilda föremål för att symbolisera maten och på två skilda sätt är intressant.

Genom mina undersökningar och det jag observerat kunde jag se att barnen erfar vad gränssättning är genom leken, både för andra barn och för sig själv. De måste komma överens med andra barn i leken och kunna samsas om saker och ting. Detta märks vara något som är svårt för de yngre barnen, vilket man kan urskilja i följande observationer.

När Flicka A lagt ner legoplattan på golvet, men gått därifrån kommer Pojke B och ställer sig på legoplattan, han stampar med fötterna på plattan och skrattar. Då kommer Pojke Q och ställer sig på legoplattan. Pojke B blir då upprörd och verkar inte vilja ha Pojke Q på plattan framför sig. Pojke B börjar då putta på Pojke Q och ta tag med handen för allt han har i Pojke Q:s tröja vid axeln, nästan nyper honom. Pojke B biter ihop käkarna medan han håller tag i Pojke Q som vrider på sig och jämrar sig. Till slut släpper Pojke B Pojke Q som sakta rör sig bort från plattan och Pojke B puttar honom bort från plattan en sista gång. Sedan står Pojke B på legoplattan en stund till och ser nöjd ut men går sedan iväg och leker med en bondgård med plastdjur. (Observation 11, Bilaga 11.1)

Här kan man se att Pojke B tydligt visar vart gränserna går för den lek som försiggår. Han vill inte att Pojke Q ska delta i hans lek på legoplattan. Denna gränssättning övergår från att vara något tydlig, till väldigt tydlig då Pojke B först puttar Pojke Q och när Pojke Q inte lämnar legoplattan övergår Pojke B att använda hårdare tag för att få som han vill. Förutom att det syns i hans handlingar på att Pojke Q:s inträde i leken inte är accepterat, visar han det även i ansiktsuttrycket då han biter ihop sina käkar. Det faktum att Pojke B inte stannar kvar så länge på legoplattan som han så starkt arbetade för att få ha för sig själv, visar kanske bara på att det finns en viss nöjsamhet att få sin vilja igenom.

Pojke Z klättrar uppför ställningen till rutschkanan, uppe vid avsatsen till rutschkanan står Flicka Ö och tittar på Pojke Z medan han klättrar upp. När han nästan kommit ända upp säger Flicka Ö "Nej!!, Aja Baja" högt och med bestämd röst, medan hon stampar med fötterna och stirrar på Pojke Z. Pojke Z tittar då upp på Flicka Ö och stirrar tillbaka. Han pekar med fingret och säger "Aja baja" med högre röst medan han viftar med pekfingret, han upprepar sedan "Aja Baja" en gång till denna gång lite långsammare och mer betonat. Flicka Ö backar då lite och tittar på Pojke Z och låter honom gå före. Pojke Z säger då "Tack, Pojke Z åka" och sätter sig ner och åker rutschkana. (Observation 13, Bilaga 11.1)

Även här ser man en tydlig gränssättning från Flicka Ö:s sida då hon säger Nej och Aja Baja för att visa att Pojke Z inte riktigt är tillåten att klättra upp till rutschkanan. Hon visar detta både verbalt och kroppsligt då hon stampar med fötterna för att förstärka hennes övilja att låta Pojke Z komma upp. Här sker dock även tillrättavisning från Pojke Z:s sida då han visar tillbaka med både finger och Aja Baja att Flicka Ö:s gränssättning inte är okej för hans del, han vill ju klättra upp och åka rutschkana. Här kan man även se en viss typ av maktförhållande mellan de två barnen. Att Flicka Ö backar undan efter att Pojke Z har tillrättavisat henne och låter honom klättra upp trots allt. Pojke Z visar dock tacksamhet för att han fick klättra upp till slut och åka då han säger Tack.

Pojke T sitter i rutschkanan beredd på att åka. Pojke Z står vid sidan av rutschkanan med handen mot själva kanan. Precis då åker Pojke T nerför kanan och svishar förbi Pojke Z precis som han var på väg att ta bort handen. Han hoppar till och backar ett steg och står och gapar och blickar frenetiskt och säger "OJ!!" och tittar på pedagogen. När Pojke T skulle åka

rutschkana de efterkommande gångerna som Pojke T skulle åka stod Pojke Z vid sidan om rutschkanan och pekade på Pojke T och sa hans namn och tittade på när han åkte innan han kunde klättra upp och åka själv. (Observation 14, Bilaga 11.1)

I ovanstående observation kan man se att sådana grundläggande saker som att det är läskigt när Pojke T nästan åker på Pojke Z vid rutschkanan erfars även det genom de små barnens lek. Upplevelser som för oss vuxna är ganska triviala, blir betydande för dessa små barn. Då deras erfarenhetsvärldar är relativt inskränkta blir en sådan här liten upplevelse avgörande för huruvida barnet kommer akta sig vid rutschkanan nästa gång. Barnet får en erfarenhet av att om man inte aktar sig när någon ska åka nedför rutschkanan kan man antingen bli påkörd av det andra barnet, eller bli skrämd. Därmed erfar Pojke Z att han bör akta sig nästa gång för att undvika att bli skrämd eller bli påkörd.

6.3 På vilket sätt kommunicerar yngre barn genom lek?

Det jag kunde urskilja ur mina observationer var att då barnen är så pass små och inte kan prata med fullständiga meningar använder de kroppen som kommunikationsform. De knuffas, stirrar och skriker nej, eller ger ifrån sig något ljud som markerar gränserna i leken. De använder sig även utav av någon form av kommunikation med ett eller ett fåtal ord.

Pojke Z leker vid rutschkanan och är väldigt ivrig, genom att han springer fort fram och är beredd att knuffa bort de barn som kommer i vägen, för att få klättra upp igen när han åkt. Då barnen som är före honom inte klättrar tillräckligt fort knuffar han dem eller nyper tag i dem. När han är på väg mot stället där man klättrar upp kommer det en annan pojke i vägen för honom, då knuffar han bort honom för att komma fram så fort som möjligt. (Observation 15, Bilaga 11.1)

Här kan man tydligt se att Pojke Z använder sig av kroppen som kommunikationsform, eller kommunicerar genom kroppen. När han inte kommer fram tillräckligt fort blir han frustrerad och antingen puttar bort det andra barnet eller nyper tag i dem och stirrar på dem tills han får möjlighet att gå före.

Pojke B leker vid leksakstältet, han ställer sig i öppningen och tittar mot de andra barnen i rummet och visar med handen att de ska komma till honom samtidigt som han säger "kom kom". Han rynkar ögonbrynen och lägger huvudet på sned medan han säger "kom kom" och visar med handen. Dock är det ingen som hör honom och efter att han sagt "kom kom" några gånger går han själv in i tältet och pratar med sig själv. (Observation 7, Bilaga 11.1)

I denna observation använder pojken någon form av inbjudan till lek, han visar både med handen, med ansiktsuttryck och med orden "kom kom" att han vill att något av barnen ska leka med honom. När han inte får någon respons fortsätter han in i tältet och pratar med sig själv istället.

5 barn, 3 pojkar och 2 flickor sitter på golvet och bygger med legobitar runt legoplattan tillsammans. Pojke Z går runt i lekhallen och plockar upp alla legobitar han kan hitta som ligger utspridda runt om i rummet. Med famnen full av bitar går han tillbaka till de andra barnen och delar ut en legobit till var och en. När han delar ut de säger han "Tack" och namnet på barnet han ger klossen till. Så fort någon har satt fast legobiten på legoplattan sträcker han fram en legobit till och säger återigen "Tack" och barnets namn. När legobitarna är slut springer han och hämtar fler. Detta fortsätter under en stund på cirka 10min och alla de fem barnen bygger tillsammans. (Observation 12, Bilaga 11.1)

I denna observation ser vi att barnen leker ge och ta lek och upprepar denna typ av lek under en stund av 10 minuter. Här ser vi även att Pojke Z kommunicerar med ett fåtal ord för att få fram sitt budskap till sina kamrater som sitter kring legoplattan. Genom att han även sträcker fram handen med en legobit i, visar han även genom en gest att han vill någonting och förstärker och tydliggör detta med att säga Tack och namnet på barnet.

Pojke Z klättrar uppför ställningen till rutschkanan, uppe vid avsatsen till rutschkanan står Flicka Ö och tittar på Pojke Z medan han klättrar upp. När han nästan kommit ända upp säger Flicka Ö "Nej!!, Aja Baja" högt och med bestämd röst, medan hon stampar med fötterna och stirrar på Pojke Z. Pojke Z tittar då upp på Flicka Ö och stirrar tillbaka. Han pekar med fingret och säger "Aja baja" med högre röst medan han viftar med pekfingret, han upprepar sedan "Aja Baja" en gång till denna gång lite långsammare och mer betonat. Flicka Ö backar då lite och tittar på Pojke Z och låter honom gå före. Pojke Z säger då "Tack, Pojke Z åka" och sätter sig ner och åker rutschkana. (Observation 13, Bilaga 11.1)

Här ser vi att barnen kommunicerar både kroppsligt och verbalt. Kroppsligt i den mening att de stirrar på varandra, stampar med fötterna och använder fingret för att förstärka Aja Baja:t, de använder sig även av olika röstlägen för att kommunicera vad de vill säga. Verbalt kommunicerar dem genom att säga "Aja Baja" och "Tack, Pojke Z åka". De använder sig alltså av få ord när de kommunicerar verbalt, då de inte har den verbala förmågan för att kunna formulera längre meningar ännu.

6.4. Hur kan leken främja yngre barns verbala och kroppsliga kommunikation?

Leken har visat sig vara en viktig arena för barns kommunikationsutveckling, både den verbala och den kroppsliga, utifrån vad jag observerat. I leken finns det även ett friare utrymme och möjlighet att använda kroppen för att kommunicera än vad det kanske finns i annan vardaglig verksamhet och aktivitet. Även den verbala kommunikationen har ett friare utrymme i leken, det finns möjlighet att använda ord och benämningar som inte egentligen har någon större betydelse, som olika ljud och liknande.

När Flicka A lagt ner legoplattan på golvet, men gått därifrån kommer Pojke B och ställer sig på legoplattan, han stampar med fötterna på plattan och skrattar. Då kommer Pojke Q och ställer sig på legoplattan. Pojke B blir då upprörd och verkar inte vilja ha Pojke Q på plattan framför sig. Pojke B börjar då putta på Pojke Q och ta tag med handen för allt han har i Pojke Q:s tröja vid axeln, nästan nyper honom. Pojke B biter ihop käkarna medan han håller tag i Pojke Q som vrider på sig och jämrar sig. Till slut släpper Pojke B Pojke Q som sakta rör sig bort från plattan och Pojke B puttar lätt honom bort från plattan en sista gång. Sedan står Pojke B på legoplattan en stund till och ser nöjd ut men går sedan iväg och leker med en bondgård med plastdjur. (Observation 11, Bilaga 11.1)

I denna observation kan man säga att leken främjar pojken kroppsliga kommunikation, då han inte kan prata riktigt ännu. Dock använder han sig av kroppen som kommunikationsform på ett sätt som är mindre lämpligt då han skadar den andra pojken. Frågan man kan ställa sig här är huruvida detta användande av kroppen och skada Pojke Q är ett sätt att släppa ut någon form av frustration för att Pojke B inte kan kommunicera verbalt det han vill och känner. Genom att Pojke B då använder kroppen för att kommunicera främjar leken i detta fall Pojke B:s kroppsliga kommunikation. Det underlättar för honom att kunna använda kroppen för att visa vad det är han vill, då han inte kan säga vad det är som inte är okej för honom.

Flicka X leker med spann och spade på utegården. Hon har en röd kratta och en spann full med sand framför sig. När hon sitter på huk framför spannen och petar med krattan i spannen

kommer Flicka Y med en spade sand. Hon vill lägga sanden i spannen och vara med Flicka X i hennes lek. När Flicka Y börjar närma sig spannen med spaden flyttar Flicka X på spannen och vänder ryggen till och sträcker ut armen för att hindra Flicka Y att komma närmare. Flicka Y tittar då på Flicka X som säger "Nej", Flicka Y upprepar då "Nej"et och vänder sig om och går tillbaka till sandlådan igen. (Observation 1, Bilaga 11.1)

Här kan man se att leken främjar den kroppsliga kommunikationen hos Flicka X som istället för att säga något, då hon inte kan det, sträcker ut armen och hindrar Flicka Y från att komma närmare. Hon använder kroppen som kommunikationsform på ett sätt som visar vad hon vill utan att röra Flicka Y, till skillnad från Pojke B i Observation 11 (se ovan eller Bilaga 11.1) som skadar Pojke Q med sitt sätt att använda sig av kroppen som kommunikationsform. De båda flickornas verbala kommunikation främjas genom denna situation i en mild grad då Flicka Y bekräftar Flicka X:s Nej genom att upprepa Nej.et och på så vis förstå vad Flicka X vill och lämnar platsen. Här främjade leken den verbala kommunikationen då budskapet i Nej:et gick fram och accepterades av Flicka Y.

Flicka A och Flicka X sitter/står bredvid varandra i lekhallen, plötsligt tar Flicka X tag i en av Flicka A:s hand och Flicka A säger "god dag god dag" medan de skakar hand med varandra. Flicka X härmar Flicka Y och försöker säga "god dag god dag" hon också. (Observation 5, Bilaga 11.1)

Här kan vi se ett främjande av den verbala kommunikationen genom lek hos de två flickorna. Ett härmande sker då Flicka A säger "god dag god dag" när flicka X tar flicka A i handen. Flicka A förmedlar ett ord genom en handling som är känd för henne, men verkar vara okänt för Flicka X. Och för flicka X blir ett ord ihopkopplat med den handling hon utför, dvs. att skaka hand med Flicka A.

Barnens kroppsliga kommunikation används hela tiden i leken och utvecklas allteftersom de förstår hur de kan använda sin kropp utifrån att ha sett andra barn.

Barnen får möjlighet genom leken att med hjälp av andra barn som har större verbal förmåga att lära sig nya ord och benämningar på föremål och handlingar, genom att höra och härma det de andra barnen säger.

6.5 Sammanfattande analys

Utifrån mina resultat kan jag se att barn är väldigt bestämda när det kommer till vad som gäller i den lek de styr över. Många gånger leker barnen enskilt utan att ta in något från omgivningen och andra kamrater, andra gånger leker dem enskilt men tar in vad andra kamrater gör indirekt. Och så förekommer det de gånger då leken är gemensam och barnen tar in direkt vad de andra barnen gör. Barnen utvecklar sin sociala kompetens genom både enskild och gemensam lek, både direkt och indirekt. Som jag nämnde ovan så utvecklar barnen sin sociala kompetens genom att de måste vänta på sin tur, lyssna till vad de andra barnen menar och kunna dela med sig av det material som finns.

Detta är en introduktion till det "riktiga" samhället, där man måste vänta på sin tur i kön och måste lyssna till vad andra människor säger i sin omgivning. Som Lillemyr (1990:10) skriver är leken av mycket social karaktär och uppfyller många funktioner som är viktiga för den sociala utvecklingen för barnen, detta för att leken är starkt knuten till samhälle och dess kultur.

Barnen utvecklar även sin sociala kompetens genom att det ofta finns ett av barnen som har en mer ledande roll i leken än andra. Något som Kärrby (1991:141) menar kan vara bra om ledaren är fantasifull och leder leken framåt och gör den rolig för alla barn. Även Lillemyr (1990:20) menar att leken har en socialiserande roll då den fördelar barnen i subgrupper och

sociala system. Som i detta fall, då leken gång har gjort att ett av barnen är ledare i en grupp barn, eller att ett barn är ledare över sin egen lek.

Leken är även en arena för lärande och möjlighet att erfara nya erfarenheter och kunskaper, vilket jag har kunnat se utifrån mina resultat då jag analyserat mina observationer. Barnen utvecklar grundläggande förmågor som grov- och finmotorik som barnen måste utveckla för att kunna klara av svårare motoriska aktiviteter senare och i ett framtida perspektiv.

De erfar även vardagliga händelser genom leken, och leken ger en möjlighet att bearbeta saker de varit med om, även om det än bara är hur man pratar i telefon. Vilket jag kunnat se i mina resultat, att barnen låtsas prata i telefon har visat sig vara en stor del av deras lek. De förvandlar föremål som egentligen föreställer något annat till det önskade föremål de vill, i detta fall en telefon och på så vis utvecklar de även sin symboliska förmåga. Att kunna använda tanken på ett sådant utvecklat sätt att barnet kan förvandla ett föremål till ett annat önskat föremål.

Även vardagliga händelser som att överföra en kulturell tradition som att ta i hand och säga god dag när man träffar någon, erfars i leken utifrån vad jag har observerat. Detta är även vad Lillemyr menar att leken har för funktionell betydelse för barns utveckling, att "leken har en social och kulturell betydelse då leken är en del av barnkulturen som barnen för vidare när dem leker" (Lillemyr, 1990:20). Det är barnens erfarenheter som förs vidare mellan varandra då de leker.

Genom leken erfar barnen även vad gränssättning är, både när något av barnen inte vill att något annat barn skall vara med i deras lek eller när någon kommer för nära. Men även tillrättavisning förekommer inom gränssättningen, såsom i Observation 13 (Bilaga 11.1) då Flicka Ö tillrättavisar Pojke Z då han försöker klättra upp för rutschkana ställningen och ta sig fram före henne. Då är det inte bara tillrättavisning genom röstläge, tonläge på ett verbalt plan utifrån deras förutsättningar utan det är även på ett kroppslig kommunikativt plan då både Flicka Ö och Pojke Z visar med kroppen vad som är okej eller inte. Detta är ju något som Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:85) påpekar, att barnen kommunicerar med varandra genom subtila signaler, såsom röster och mimik som bara barnen kan förstå sinsemellan. Lillemyr (2002:108) påpekar även han då han refererar till Lökken om "toddlerernas" språk där kroppen är en gemensam nämnare för att förstå varandra. I denna kroppsliga kommunikation är underförstått att barnen har avsikter och mening med vad de gör, på ett förtänkande och förspråkligt plan.

Det är just denna typ av kommunikation jag har observerat att små barnen kommunicerar på, genom kroppen och dess olika rörelser, röster, mimik och ansiktsuttryck. Då barnen är så pass små och inte utvecklat ett verbalt språk ännu, förutom några få ord är det lättare för dem att använda sig av det språk alla klarar av, det kroppsliga. Detta har jag sett som något aggressivt emellanåt, då barnen kan knuffas hårt, nypas för att få ett annat barn att förstå vad den vill. Dock främjar leken kommunikationen på så sätt att de barn som inte kan lika många ord som andra barn i samma barngrupp får möjlighet att lära sig av de mer språkligt kunniga barnen och på så vis utveckla sin kommunikation. Här lär barnen av varandra, i ett sociokulturellt perspektiv, de barn som är mindre språkligt kunniga får hjälp av en mer kunnig kamrat som kan hjälpa dem i den närmaste utvecklingszonen. Förutom att den verbala kommunikationen utvecklas barnen emellan så utvecklas även den kroppsliga kommunikationen då de lär av varandra hur de kan använda sin kropp genom att studera resten av barngruppen.

Ett övrigt resultat jag fick fram av min undersökning var vikten av att uppmuntran från pedagoger stärker barnens lärande genom leken, de får större självförtroende och en starkare tro på sig själva, att de kan klara av något. Leken blir en arena för inte bara socialisation och att kunna fungera med andra barn utan även en arena för identitetsutveckling, glädjefullt lärande och att kunna pröva på och öva sig i saker barnen inte kan så bra. Lillemyr (1990:19)

beskriver just denna funktion hos leken där barn får möjlighet att utveckla och stärka sin identitet och självkänsla. Att kunna få öva sig på saker man inte kan så bra och göra fel i leken, menar Knutsdotter Olofsson (2003:11) är en mycket viktig funktion i leken.

7. Diskussion

I detta avsnitt kommer jag att genom att diskutera tidigare forskning och mina resultat svara på mina frågeställningar i två avsnitt. Första avsnittet utgår från mitt huvudsyfte som handlar om leken som social arena och hur barn utvecklar sin sociala kompetens genom leken.

Det andra avsnittet utgår från mitt andra syfte som handlar om den kommunikativa utvecklingen genom leken och hur barn kommunicerar genom lek.

Slutligen i detta avsnitt kommer jag att göra en kort sammanfattning av mina svar på mina frågeställningar för att göra det så tydligt som möjligt.

Jag kommer till sist att ta upp konsekvenserna mitt ämne har för läraryrket, skolan, föräldrar och annan pedagogisk verksamhet.

Leken är en arena för lärande av alla dess slag, för socialisation och det är i leken som barnen får möjlighet att erövra kunskap tillsammans med andra, såsom det står i Lpfö 98/10 att ”Barn söker och erövrar kunskap genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande, men också genom att iaktta, samtala och reflektera.” (Lpfö 98/10: 6-7). Utifrån den tidigare forskningen och mina resultat kan man se att leken är en otroligt betydande del i ett barns liv, för de små barnen upptar leken mestadels av deras vakna tid.

Mitt huvudsyfte med detta arbete har varit att studera hur leken för yngre barn fungerar som social arena, där barnen lär sig de grundläggande reglerna för socialisation och hur man som människa fungerar i grupp, alltså hur leken främjar utvecklingen av små barns sociala kompetens. Då leken blir som ett ”låtsas”-samhälle där barnen skapar sina världar och sina regler, utvecklar de även sin sociala kompetens genom leken. Såsom Lillemyr (1990:10) påpekar uppfyller leken många funktioner som är viktiga för den sociala utvecklingen för barnen. Detta för att leken är så pass starkt knuten till samhället och dess kultur. Han påpekar även att det är samspelet i leken som gör att barnen utvecklar sin sociala kompetens men även den kognitiva kompetensen. Detta kan jag se utifrån mina resultat där barnen både leker enskilt och gemensamt. Att trots att barnen leker självständigt så är de på något sätt med i den gemensamma leken och drar nytta av den och utvecklar den sociala kompetensen indirekt.

Dock kan jag se att mina resultat skiljer sig något från den tidigare forskningen, då Jorup och Preisler (2001:18) skriver att det sociokulturella perspektivets grundare Lev Vygotskij menar att leken är till en början social och först därefter kommer ensamleken, för att sedan återigen bli social. Jag vet inte huruvida barnens lek har varit social innan den enskilda lek de flesta av barnen befinner sig i nu, men det jag kan se utifrån mina resultat är att många av barnen leker ensamma och att det enbart är några av barnen som gärna vill leka tillsammans med andra barn. Det kan vara helt möjligt att barnen redan har lekt socialt, för att sedan gå över till ensamleken som pågår nu och är på väg sakta men säkert till att leka socialt.

Dock menar jag, som jag nämnt tidigare att trots att barnen leker enskilt så utvecklar de sin sociala kompetens indirekt. De uppfattar vad barnen gör runtomkring dem och tar in denna information omedvetet för att ha användning av den senare. Det är som Lillemyr (2002:64) att när barnet är uppe i leken så försiggår ett lärande i barnet då de tillägnar sig kunskaper och färdigheter genom leken. Här menar jag att Pojke Å i observation 8 (Bilaga 11.1) i mina resultat som leker enskilt faktiskt utvecklar sin sociala kompetens och lär sig något samtidigt som han är helt uppe i leken med de små ankorna på stålpinne. Jag menar då att Pojke Å utvecklar sin sociala kompetens på ett inre plan, att det han upplevt då han studerat barnen runtomkring honom bearbetas inom honom innan han använder det i en annan lek under ett annat tillfälle.

Jorup och Preisler (2001:17) poängterar Vygotskijs syn på leken och att det är viktigt att barnet anpassar sig till vissa sociala regler inom den gemensamma leken, för att denna typ av lek skall framskrida och utvecklas. Utifrån mina resultat kan jag se att det är detta som de små barnen har svårt för ännu. De kan leka vissa typer av gemensamma lekar där det fortfarande finns utrymme att leka enskilt i den gemensamma leken. Men när det kommer till att leka helt gemensamt har alla av de observerade barnen inte riktigt kommit dit ännu, några har det och de utvecklar sin sociala kompetens genom leken. Medan vissa andra fortfarande gillar den enskilda leken samtidigt som de finner intresse i att se hur de andra barnen leker gemensamt och ta åt sig detta.

Leken har visat sig vara en arena för socialisation på olika sätt, där barnen blir socialiserade människor och lär sig att fungera som individ och som en individ i en grupp. Genom leken lär sig barn de grundläggande sociala regler och strukturer som ett samhälle innefattar, dock på en nivå som passar barnen själva.

Såsom både Kärrby (1991) och Löfdahl (2006) påpekar innehåller leken maktförhållanden barnen emellan. Att barnen upplever hur det är att bli bestämd över av jämnåriga eller att kunna få bestämma över andra är något som barnen lär sig genom leken. Till exempel som Pojke Z i observation 12 (Bilaga 11.1) som har den ledande rollen i den gemensamma byggleken med legobitar. De lär sig även att leken är en plats där sociala regler finns, såsom att kunna läsa av varandra, vad som är tillåtet sinsemellan och inte i leken. Då de observerade barnen är så pass små är denna typ av socialt lärande inte helt utvecklad, men man kan se hur detta utvecklas mer och mer hos barnen allteftersom de leker.

Genom litteraturstudier av tidigare forskning och utifrån mina resultat erfar barn mycket genom leken, både erfarenheter och kunskaper som är fysiska och mer psykiska. Genom leken utvecklar barnen sin motoriska förmåga, både den grovmotoriska och den finmotoriska. Såsom mina resultat har visat är leken en viktig del i de små barnens utveckling av sin motoriska förmåga. Att kunna klättra upp för en ställning som man aldrig gjort självständigt förut och att åka rutschkana själv, såsom Pojke Z gör i observation 2 (Bilaga 11.1) utvecklar inte bara den motoriska förmågan, utan det stärker även Pojke Z:s självkänsla och självförtroende. Genom att pedagogen även uppmuntrar Pojke Z erfar pojke Z hur mycket det gör att det finns någon i ett barns omgivning som tror på dem och låter dem försöka på egen hand. Pojke Z kan sedan efter ha utvecklat sin motoriska förmåga på detta sätt, klara av andra svårare fysiska aktiviteter i leken och på så vis ha användning av denna nyfunna erfarenhet. Lillemyr (2002:64) påpekar att de upplevelser och erfarenheter som barnen erfar i leken får de användning av förutom i andra lekar, även i andra sammanhang i livet.

Även Pojke Q i observation 3 (Bilaga 11.1) utvecklar sin motoriska förmåga, dock i detta fall den finmotoriska när han märker att han klarat av att bygga ett torn av legoklossar. Här erfar han även att leken innebär ett samspel mellan sig själv och andra barn. Att i leken måste man dela med sig av de saker som finns, då det finns andra barn som kan vara intresserade av samma sak. Såsom Lillemyr (1990:21) påpekar då han refererar till Åse Gruda Skard att "lek för barnet fungerar som ett medel att komma i ett samspel med omgivningen". Det är det Pojke Q gör i mina resultat, han blir medveten om att leken är ett medel för samspel.

Förutom att barnen i mina studier och utifrån den tidigare forskningen utvecklar sin motoriska förmåga genom leken erfar de även vardagliga händelser. De spelar upp vardagliga scenarior de sett vuxna i deras omgivning göra, såsom att prata i telefon, hälsa på varandra och äta mat. Lillemyr (2002:106) påpekar att små barns lek handlar om överföring av kultur mellan generationer och om nyskapande kultur. Det är det flickorna gör i observation 4,6 och 5, då de härmar det de sett vuxna göra i vardagen. Då Flicka A även upprepar samma form av lek, att prata i telefon med hjälp av olika föremål menar Lillemyr (2002:108) som refererar till Lökken att barns upprepande av samma lek präglas av glädje och förnöjsamhet. De upprepar samma lek för att det tycker det är roligt, vilket innebär att det är meningsfullt för dem.

Barnen erfar även vad gränssättning är genom leken, vilken de uttrycker både kroppsligt och verbalt. Detta sker när barnen inte vill att något av de andra barnen ska vara med i den lek som försiggår eller då man vill visa vad som är tillåtet eller inte. I den sistnämnda gränssättningen förekommer även tillrättavisning. Barnen är mycket bestämda kring vad som är tillåtet och inte tillåtet, vem som får vara med och inte. Detta tror jag är en viktig del i ett barns sociala kompetens och utveckling, att kunna veta vad man vill och veta vad som är okej och kunna sätta gränser när det inte längre är okej. En betydande erfarenhet och kunskap för senare tillfällen när barnen blir lite äldre, men absolut en viktig erfarenhet längre fram i vuxen livet i det riktiga samhället.

Mitt andra syfte med detta arbete har varit att studera huruvida leken främjar kommunikationen för små barn, både den verbala och den kroppsliga. Kommunikationen är en stor betydande del i det sociala samspel som försiggår i leken. Utifrån den tidigare forskningen och mina resultat kommunicerar barn främst genom subtila signaler, såsom Pramling Samuelsson och Sheridan (2006:85) påpekar. Genom röstlägen, mimik, rörelser, ljud och gester. Då barnen i min studie inte är så pass kommunikativt utvecklade att de använder hela meningar för att kommunicera med andra, kommunicerar de just genom subtila signaler och med kroppen. De använder en form av fåtal-ord kommunikation med ord som Nej, Aja Baja och andra korta bestämda ord som visar vad det är dem vill. Men utöver det är det den kroppsliga kommunikationen som används mest. De knuffas, puttas, nyps, visar med armar, fingrar vad som är okej och inte. De skriker eller använder andra typer av ljud för att kommunicera med andra barn i leken. Lindahl (1998:38) poängterar att den ickeverbala kommunikationens funktion är att uttrycka känslor och sinnestillstånd och att det är det de små barnen gör när de inte har den verbala förmågan.

Såsom Lillemyr (2002:108) beskriver toddlers lek så är det underförstått att barnen har avsikter och att det finns en mening med vad det är dem gör på ett kroppsligt plan. Detta är något som jag har sett i mina resultat, att barnen inte behöver prata, de förstår varandra ändå. De behöver bara stirra på varandra, göra vissa ansiktsuttryck och på sin höjd ge ifrån sig ett ljud i ett visst röstläge för att ett annat barn ska förstå vad det är barnet vill förmedla. De uttrycker sig med det de kan och har kunskap om, såsom Knutsdotter Olofsson (2003:38) skriver att de mindre barnen använder sig utav det språk som står dem närmast, i detta fall lekspråket. Men vidare påpekar Knutsdotter Olofsson att lekspråket och talspråket har en form av växelverkan, de arbetar tillsammans. Att barnen använder sig av talspråket i den mån de kan. Vilket även mina resultat visar, barnen använder sig främst av lekspråket, men i den mån de kan använder de sig av de ord och begrepp de har tillgång till.

Och genom leken får de även möjlighet att utveckla sitt talspråk, med hjälp av mer kommunikativt utvecklade kamrater. Hundeide (2006:6-7), Säljö (2003:86) och Jorup och Preisler (2001:17) påpekar alla tre vikten av en vägledare som kan leda barnet vidare i dess utveckling. Denne vägledare kan både vara en vuxen eller en jämnårig kamrat som kan mer än barnet själv. Barnet får då ett stöd i den närmsta utvecklingszonen inom den kommunikativa kompetensen från en jämnårig kamrat som har ett mer utvecklat talspråk.

Såsom Säljö (2003:85) påpekar innebär det sociokulturella perspektivet att "lärande är en funktion av interaktion med andra" och att det är i mötet med andra människor som barn blir delaktiga i kunskaper genom att bli bekant med de sätt att kommunicera och tänka om omvärlden som andra människor besitter. Jorup och Preisler (2001:18) framhåller Vygotskijs tankar kring språket där han menar att "språket ursprungligen uppkommer som ett medel för kommunikation mellan barnet och människorna omkring det" och påpekar vidare att det är det sociala samspelet som är grunden till språkets utveckling. Och det är det jag har sett att mina resultat visar, det sociala samspelet i leken är en otroligt betydande del i barnens liv och

för deras lärande och utveckling av språket och deras kommunikativa kompetens. De är även mycket beroende av att ta vara på kamraters kommunikativa kunskaper i leken. De barn som inte kan så många ord härmar de barn som kan fler ord och på så vis utvecklar de sin kommunikativa kompetens.

Det mina resultat har visat är att leken främjar den verbala och kroppsliga kommunikationen på så vis att leken blir en arena för ett mer tillåtande kroppsligt och verbalt språk. För dessa små barn ger leken ett friare utrymme och möjlighet att använda kroppen som kommunikationsform än vad det finns i annan vardaglig verksamhet. De får möjlighet att utgå från sin kropp och de förutsättningar de har för att kunna kommunicera med varandra. Vissa rörelser och kroppsformer som inte säger oss vuxna något kan ha större kommunikativ betydelse för de små barnen då de inte har lika stor verbal förmåga att använda sig utav.

Även den verbala kommunikationen har ett friare utrymme i leken, speciellt för dessa små barn. De har möjlighet att använda ord och benämningar på saker och ting som för oss pedagoger inte har någon specifik betydelse, men som de små barnen förstår sinsemellan. De skapar på något sätt ett eget språk utifrån de verbala förutsättningar de har. Och utifrån mina resultat märker man att detta interna språk förstås mellan barnen. De använder sig av olika röstlägen när de använder de få ord de kan för att få mer kraft i vad de vill säga, vilka de förstärker med ansiktsuttryck och kroppsliga förtydliganden såsom fotstamp, fingervisningar, viftande med armar och liknande.

7.1 Sammanfattning

I detta avsnitt skall jag klargöra och förtydliga svaren på mina frågeställningar för att göra mina slutsatser så tydliga som möjligt. Jag beskriver mina frågeställningar i tur och ordning och svarar på den grundat på den tidigare forskningen och mina resultat.

Leken är en arena för socialisation och där barnen utvecklar sin sociala kompetens. Min första frågeställning var just *Hur utvecklar barn sin sociala kompetens genom leken?*

Utifrån mina observationer och den tidigare forskningen utvecklar barn sin sociala kompetens i både enskild och gemensam lek. Då leken är av social miljö kan man dra slutsatsen av att barn endast utvecklar sin sociala kompetens i lek tillsammans med andra. Men utifrån mina resultat har jag sett att de barn som leker enskilt på något sätt ändå är med i den gemensamma leken och utvecklar sin sociala kompetens indirekt. De observerar och lyssnar och drar nytta av det som händer runt omkring dem. Dessa erfarenheter de tillägnat indirekt kan de ha nytta av senare vid andra tillfällen. De bearbetar det de sett då de observerat de andra barnen i lek på ett inre plan innan de använder dessa erfarenheter i en annan lek. Alltså utvecklar de sin sociala kompetens indirekt.

Då barnen fortfarande är relativt små leker de ännu mycket enskilt. Såsom Jorup och Preisler (2001:17) poängterar Vygotskijs syn på leken där det är viktigt att barnen anpassar sig till vissa sociala regler inom den gemensamma leken för att denna lek skall kunna fortskrida. Det jag observerat är att de observerade barnen fortfarande har svårt att anpassa sig till dessa sociala regler i den gemensamma leken där alla är med på samma spår. Många av dem vill fortfarande vara den enda som bestämmer i leken, vilket gör att den gemensamma leken inte riktigt fungerar fullt ut, då barnen inte förstått den gemensamma lekens premisser ännu.

Min andra frågeställning var *Vad erfar yngre barn genom leken? Och vilken användning kan barnen ha av dessa erfarenheter och kunskaper?*

Utifrån den tidigare forskningen och mina resultat kan man se att leken i förskolan fungerar som ett "låtsas-samhälle" eller ett "mini-samhälle" där barnen skapar sina egna världar och regler, vad man får och inte får göra. De erfar då en introduktion till hur det riktiga samhället

kommer att se ut. Förutom detta erfar barnen erfarenheter och kunskaper som är fysiska, medan andra är mer psykiska. De utvecklar sin motoriska förmåga otroligt mycket genom leken, både den grovmotoriska och den finmotoriska. Att erfar hur det är att klättra upp för en ställning första gången på egen hand för att kunna åka rutschkana är en grovmotorisk erfarenhet som stärker ett barns självförtroende och självkänsla. (Observation 2, Bilaga 11.1) Detta kommer att göra att pojken kan klara av att utföra andra mer avancerade motoriska aktiviteter framöver. Även den finmotoriska förmågan utvecklas då legotorn byggs av legoklossar (Observation 3, Bilaga 11.1) och små färgglada träankor flyttas längs med en stålpinne (Observation 8, Bilaga 11.1). Pojke Q i observation 3 (11.1) erfar även att i leken måste man dela med sig av de saker som finns, då det finns andra som är intresserade av samma sak. Han blir även medveten om att leken är ett medel för samspel. (Lillemyr 1990:21)

Utöver att barn utvecklar sin motoriska förmåga genom leken erfar de även vardagliga händelser. De spelar upp vardagliga scenarior som de sett vuxna göra, att prata i telefon, äta mat och hälsa på varandra. Det sker ett överförande av kultur mellan barn och vuxna och ett nyskapande av denna kultur från barnens sida då de upprepar det de sett vuxna göra. Lillemyr (2002:108) refererar till Lökken när han skriver att barns upprepande av samma typ av lek är glädjefullt, och att de upprepar den innebär att de tycker det är roligt vilket innebär meningsfullhet för barnen.

Genom leken erfar barnen även vad gränssättning är, när andra barn inte vill vara med och när barnet själv sätter gränser för vad som är tillåtet eller ej.

Min tredje frågeställning var *På vilket sätt kommunicerar yngre barn genom lek?*, då leken är ett samspel mellan barnen och vuxna och där kommunikationen är en betydande del av detta samspel.

Utifrån den tidigare forskningen och mina resultat kan jag dra slutsatsen att de små barnen kommunicerar främst genom kroppen och dess subtila signaler genom leken. Då många av barnen inte har ett tillräckligt utvecklat språk och endast några få av barnen kan använda sig av en typ av fåords-kommunikation, blir kroppen förstahandsvalet av kommunikationsform. Såsom Knutsdotter Olofsson (2003:38) använder barnen sig av de språk som står dem närmast. Vidare menar hon att lekspråket och talspråket har en form av växelverkan och att barnen använder sig av talspråket i mån de kan, vilket mina resultat har visat. De använder de ord och begrepp de har tillgång till.

De använder sig av subtila signaler såsom gester, röstlägen, mimik, rörelser och ljud. För att förstärka det de vill då de använder fåords-kommunikationen använder de just sin röst för att påvisa sitt budskap. För att budskapet ytterligare starkare knuffas, puttas, nyps de och de visar med armar och fingrar vad som är okej eller inte.

Min fjärde och sista frågeställning var *Hur kan leken främja yngre barns verbala och kroppsliga kommunikation?*

I leken finns det ett större utrymme för vad som är tillåtet i den verbala och kroppsliga kommunikationen än vad det finns i andra vardagliga situationer. Barnen får möjlighet att utgå från sin kropp och de förutsättningar de har för att kunna kommunicera med varandra. Rörelser och kroppsformer som nödvändigtvis inte säger oss vuxna något, kan ha stor kommunikativ betydelse för de små barnen som inte har den verbala förmågan.

Leken kan även främja barnens verbala kommunikation, då det finns ett friare utrymme i leken för benämningar och ord som för oss vuxna kanske inte har någon betydelse. Medan det har stor betydelse för de små barnen som de kan förstå sinsemellan. De kan skapa ett eget språk genom leken utifrån de verbala förutsättningar de har.

Leken främjar även kommunikationsutveckling mellan barn på olika nivåer av den verbala kommunikationsutvecklingen. Utifrån ett sociokulturellt perspektiv kan de barn som är mer kommunikativt utvecklade hjälpa de barn som inte är lika utvecklade verbalt.

7.1.1 Didaktiska konsekvenser

I förskolan är leken en naturlig del i den pedagogiska vardagen och man tar vara på barnens fantasi och kreativitet i leken och använder den som ett pedagogiskt medel för lärande hos de yngre barnen. Många föräldrar tycker även att det är bra att man i förskolan tar vara på leken som något bra och lärorikt, dock finns det alltid ett fåtal som inte förstår meningen med att leka hela tiden. Så är det, alla människor kan inte tycka detsamma om leken.

Men när dessa barn kommer upp i förskoleklassen och i skolan ser man inte längre leken som något användbart för barnens lärande och utveckling. Leken blir istället en fritidsaktivitet, något barnen får göra på rasterna och definitivt inte i klassrummet.

Denna typ av inställning tror jag mitt arbete kan få en tendens till, av dem som inte förstår innebörden av lekens betydelse. Att föräldrar och kanske äldre pedagoger ser även leken i förskolan som något onödigt, barnen ska ju lära sig något i förskolan också, inte leka hela tiden!

Då både tidigare forskning som jag gått igenom i detta arbete och det mina resultat visar, är att leken ett utomordentligt medel för lärande och utveckling, inte bara för små barn utan för alla barn i olika åldrar.

Utifrån tidigare erfarenheter både från VFU, från syskonbarn och deras förskolor/skolor anser jag att om man använder leken på ett pedagogiskt riktigt sätt och anpassar detta utifrån barnens förutsättningar kan leken hjälpa barnen vidare i deras lärande och i både deras intellektuella utveckling och identitets utveckling. Att använda leken i den pedagogiska vardagen behöver inte innebära flummighet, att barnen inte lär sig något. Gör lärandet roligt med leken som verktyg och utgå från barnens intressen. Att lära sig något ska vara roligt, är det roligt kommer man ihåg det längre! Det kallas ju ett livslångt lärande, låt oss se till att göra barnens lärande livslångt med leken som verktyg!

7.2 Metoddiskussion

Jag anser att min metod har varit en lämplig metod då jag har observerat vad barnen gör, och då de inte kan prata har denna metod varit den bästa. Skulle jag göra om detta hade jag nog även gjort videoinspelningar på barnen för att kunna utveckla de observationer jag gjort ännu mer och fått ut mycket mer av vad jag fått nu. Det har varit ett problem då barnen själva inte kan berätta vad de gör och varför och det har varit jobbigt för mig att försöka tolka detta utan att mina egna personliga tankar påverkat för mycket. Hade jag haft mer tid på mig hade jag gärna velat observera en större grupp barn för att få ett bredare perspektiv på mina frågeställningar.

Sedan hade jag gärna velat göra intervjuer med pedagogerna kring vad leken har för betydelse för att få någon annan än mig själv att sätta ord på det jag sett. Att göra intervjuer hade även gett mig ett bredare perspektiv då jag både hade fått ett barnperspektiv på det hela, samtidigt som jag hade fått ett pedagogiskt perspektiv.

Men samtidigt känner jag att alla metoder har sina nackdelar och mycket beror på hur man är att använda sig av observation som metod. Då jag själv inte är den mest vana observanten, så blev även mina observationer därefter. Dock finner jag att mina observationer har en god kvalitet trots allt.

8. Vidare forskning

Då min studie är begränsad till en förskola och ett fåtal barn kan man inte generalisera denna studie till de flesta barn. Det jag då skulle ge förslag till att forska vidare på är att undersöka fenomenet lek på ett antal fler förskolor i olika geografiskt belägna områden för att på så vis få en mer varierad kvalitet på studien. Då barnen på förskolan jag gjorde mina observationer på var av till stor del svensk bakgrund, hade det även varit spännande att jämföra huruvida leken såg ut och användes på förskolor med barn av olika kulturell bakgrund. Finns det någon skillnad på hur svenska barn och barn med annan etnisk bakgrund leker?, till exempel. Ser leken annorlunda ut hos barn med annan kulturell och etnisk bakgrund än hos svenska barn? Skiljer sig deras lekar åt på något sätt? Är det andra typer av lekar? Eller ser deras lekar likadana ut?

Jag skulle gärna vilja se att man gjorde studier på barn av olika åldrar, då barnen jag observerade endast var ettåringar. Detta för att se hur leken utvecklas med egna ögon, från yngre barns lek till äldre barns lek och förhållandet mellan dessa åldrar. Även se huruvida barnens olika åldrar, erfarenheter och nivå av utveckling främjar deras lek.

Något jag känner att jag även skulle vilja ge förslag till att skriva om är förhållandet mellan lek och barn i behov av särskilt stöd och hur leken kan främja dessa barns utveckling. Då jag själv läst specialpedagogik och fått en inblick i hur barn i behov av särskilt stöd har det, att de många gånger hamnar i bakgrunden på något sätt skulle jag vilja att någon student i framtiden lyfter detta.

9. Slutord

Denna studie har gett mig större insikt än tidigare i hur stor betydelse leken faktiskt har för barnen, deras utveckling och lärande. Inte bara intellektuellt utan även som socialt fungerande samhällsmedborgare och medmänniskor. Utifrån all den litteratur jag samlat ihop, valde jag ut den litteratur jag ansåg vara mest relevant för min studie. Och med komplement från mina observationer och analys av litteratur och resultat har det gett mig en djupare förståelse för lekens betydelse för små barns lärande.

Då jag har gjort mina observationer samtidigt som jag arbetat och haft dubbla roller, anser jag att detta kan vara ett sätt att följa barnens utveckling i min kommande yrkesroll. Att använda observationerna som ett komplement för att se om den uppfattning man har av barnen stämmer i praktiken.

Det faktum att leken inte bara är något som barnen gör för skojs skull, som en fritidsaktivitet utan att det finns någon mening med det, har blivit ännu synligare för mig. Leken har så otroligt många fler funktioner, utan att man tänker på det. Vi måste ta vara på leken, då den är en stor del av barnens erfarenhetsvärld och utgå från det barnen kan utan att de behöver tänka på vad det är dem gör. Att vi som pedagoger borde använda leken mer som ett pedagogiskt hjälpmedel där barnen får möjlighet att lära utifrån sina förutsättningar.

10. Referenslista

- Claesson, Silwa. (2007) *Spår av teorier i praktiken. Några skolexempel*. Lund: Studentlitteratur.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena. (2007). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedt Juridik.
- Hundeide, Karsten. (2006). *Sociokulturella ramar för barns utveckling - barns livsvärldar* Lund: Studentlitteratur
- Jorup, Boel & Preisler, Gunilla. (2001) *Att göra gemensamt i leken*. Psykologiska Institutionen, Stockholms universitet.
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta. (2003) *I lekens värld*. Stockholm: Liber
- Kärrby, Gunni (1991) "Lekandets plats i livet: lekens pedagogiska kraft" i Tham, Amelie (red), *Perspektiv på barn och ungdom* (s. 134-161). Stockholm: Sveriges Utbildningsradio
- Lillemyr, Ole Fredrik. (1990) *Lek på allvar - teorier om lek under förskoleåren* Lund: Studentlitteratur
- Lillemyr, Ole Fredrik. (2002) *Lek- upplevelse- lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber
- Lindahl, Marita. (1998) *Lärande småbarn*. Lund: Studentlitteratur
- Lindqvist, Gunilla.(1996). *Lekens möjligheter - om skapande lekpedagogik i förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur
- Löfdahl, Annica.(2006) "Leken handlar om livet" i Tidningen Förskolan, *Lekens roll i förskola och förskoleklass* (s. 24-33). Malmö: Elanders Berlings. Lärarförbundet
- Nationalencyklopedin, www.ne.se sökord: lek. <http://www.ne.se/sok/lek?type=NE>
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Asplund Carlsson, Maj (2003). *Det Lekande lärande barnet – i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja. (2006) *Lärandets grogrund*. Stockholm: Studentlitteratur
- Skolverket.(1998/2010) *Läroplan för förskolan, Lpfö 98/10*.
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442>
- Stukát, Staffan. (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Stockholm: Studentlitteratur
- Säljö, Roger (2003). Föreställningar om lärande och tidsandan. I S. Selander (red.): *Kobran nallen och majjen. Tradition och förnyelse i svensk skola och skolforskning*. Myndigheten för skolutveckling. (Forskning i fokus Nr 12). Stockholm: Liber Distribution.

- Tullgren, Charlotte. (2006) "Vuxna styr barnens lek" i Tidningen Förskolan, *Lekens roll i förskola och förskoleklass* (s. 17-23). Malmö: Elanders Berlings. Lärarförbundet
- Vygotskij, S Lev. (1995) *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos
- Ödman, Per-Johan. (2007). *Tolkning, förståelse, vetande. Hermeneutik i teori och praktik*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag

11. Bilagor

11.1 Observationer 180411-210411

Observation 1

Flicka X leker med spann och spade på utegården. Hon har en röd kratta och en spann full med sand framför sig. När hon sitter på huk framför spannen och petar med krattan i spannen kommer Flicka Y med en spade sand. Hon vill lägga sanden i spannen och vara med Flicka X i hennes lek. När Flicka Y börjar närma sig spannen med spaden flyttar Flicka X på spannen och vänder ryggen till och sträcker ut armen för att hindra Flicka Y att komma närmare. Flicka Y tittar då på Flicka X som säger "Nej", Flicka Y upprepar då "Nej" :et och vänder sig om och går tillbaka till sandlådan igen.

Observation 2

Pojke Z vill åka rutschkana, men måste först klättra upp på ställningen för att komma upp. Han sätter först foten på pinnen och klättrar sedan vidare uppåt för att ta sig ända upp till rutschkanan. Han ställde sig sedan framför rutschkanan, klappar händerna och såg triumferande ut med ett stort leende. Han sätter sig sedan ner på rumpan, tittar först frågande på en av pedagogerna som uppmuntrar honom att hålla i sig i kanterna och åka. Efter någon minuts tvekande puttar han sig framåt och åker nerför kanan. När han kommit ner hoppar han upp och ner av glädje och pedagogen säger "du kunde, vad duktig du är Pojke Z". Pojke Z springer då tillbaka till ställningen för att klättra upp och åka en gång till.

Observation 3

Pojke Q bygger med lego, han staplar legot i ett torn och sätter klossar på en legobil. När han efter en stund märker hur mycket han byggt skrattar han högt och viftar med händerna och kör sedan med bilen fram och tillbaka. Pojke W tar legobilen Pojke Q har byggt, ifrån honom. Pojke Q skriker och sträcker ut handen mot honom, men gör inget åt det utan fortsätter bygga med sina legoklossar medan han tittar ur ögonvrån på Pojke W.

Observation 4

Flicka A håller en riktig telefon (som inte används längre som barnen nu får använda som leksak) mot örat och pratar för sig själv i luren och säger "Hallå hallå". Efter ett tag lägger hon ifrån sig den och tar en annan leksakstelefon med nummerbricka på som står på golvet. Hon säger "Hallå" och lyfter sedan upp luren och säger "hallå hallå" och låtsaspratar.

Observation 5

Flicka A och Flicka X sitter/står bredvid varandra i lekhallen, plötsligt tar Flicka X tag i en av Flicka A:s hand och Flicka A säger "god dag god dag ", medan de skakar hand med varandra. Flicka X härmar Flicka Y och försöker säga "god dag god dag ", hon också.

Observation 6

Flicka A hittar en bit med legoklossor något av barnen har satt ihop och håller denna mot örat som en telefon och säger "hallå". I andra handen har hon den riktiga telefonen som nu är leksak. Hon går fram till pedagogen och sträcker fram legoklossen och säger "hallå, pappa".

Observation 7

Pojke B leker vid leksakstältet, han ställer sig i öppningen och tittar mot de andra barnen i rummet och visar med handen att de ska komma till honom samtidigt som han säger "kom kom". Han rynkar ögonbrynen och lägger huvudet på sned medan han säger "kom kom" och

visar med handen. Dock är det ingen som hör honom och efter att han sagt ”kom kom” några gånger går han själv in i tältet och pratar med sig själv.

Observation 8

Pojke Å sitter på golvet och har en leksak där det är en formad stålpinne i snirklar, på denna sitter små ankor i olika färger som man skall flytta längs den formade stålpinnen. Han sitter där och flyttar de små ankorna längs pinnen och flyttar dem genom en liten tunnel och det låter som om han räknar på hans tonläge på rösten. Medan han flyttar de färgglada små ankorna yttrar han ljud som liknar ljud då pedagogerna räknar barnen på samlingen.

Observation 9

Flicka A går runt med en legoplatta i lekhallen. Efter ett tag då hon gått runt med den i rummet lägger hon den till slut ner på golvet och tar en liten röd boll och lägger den på plattan och utropar mat.

Observation 10

Flicka A sätter sig själv ner på mitten av legoplattan, i händerna har hon en blå halv cirkel som man egentligen bygger med och den är djup som en skål. Hon säger ”mat” och håller skålen mot munnen som om hon dricker något ur det. Detta scenario upprepar hon ett flertal gånger.

Observation 11

När Flicka A lagt ner legoplattan på golvet, men gått därifrån kommer Pojke B och ställer sig på legoplattan, han stampar med fötterna på plattan och skrattar. Då kommer Pojke Q och ställer sig på legoplattan. Pojke B blir då upprörd och verkar inte vilja ha Pojke Q på plattan framför sig. Pojke B börjar då putta på Pojke Q och ta tag med handen för allt han har i Pojke Q:s tröja vid axeln, nästan nyper honom. Pojke B biter ihop käkarna medan han håller tag i Pojke Q som vrider på sig och jämrar sig. Till slut släpper Pojke B Pojke Q som sakta rör sig bort från plattan och Pojke B puttade honom bort från plattan en sista gång. Sedan står Pojke B på legoplattan en stund till och ser nöjd ut men går sedan iväg och leker med en bondgård med plastdjur.

Observation 12

5 barn, 3pojkar och 2flickor sitter på golvet och bygger med legobitar runt legoplattan tillsammans. Pojke Z går runt i lekhallen och plockar upp alla legobitar han kan hitta som ligger utspridda runt om i rummet. Med famnen full av bitar går han tillbaka till de andra barnen och delar ut en legobit till var och en. När han delar ut de säger han ”Tack” och namnet på barnet han ger klossen till. Så fort någon har satt fast legobiten på legoplattan sträcker han fram en legobit till och säger återigen ”Tack” och barnets namn. När legobitarna är slut springer han och hämtar fler. Detta fortsätter under en stund på cirka 10min och alla de fem barnen bygger tillsammans.

Observation 13

Pojke Z klättrar uppför ställningen till rutschkanan, uppe vid avsatsen till rutschkanan står Flicka Ö och tittar på Pojke Z medan han klättrar upp. När han nästan kommit ända upp säger Flicka Ö ”Nej!”, ”Aja Baja” högt och med bestämd röst, medan hon stampar med fötterna och stirrar på Pojke Z. Pojke Z tittar då upp på Flicka Ö och stirrar tillbaka. Han pekar med fingret och säger ”Aja baja” med högre röst medan han viftar med pekfingret, han upprepar sedan ”Aja Baja” en gång till denna gång lite långsammare och mer betonat. Flicka Ö backar då lite och tittar på Pojke Z och låter honom gå före. Pojke Z säger då ”Tack, Pojke Z åka” och sätter sig ner och åker rutschkana.

Observation 14

Pojke T sitter i rutschkanan beredd på att åka. Pojke Z står vid sidan av rutschkanan med handen mot själva kanan. Precis då åker Pojke T nerför kanan och svischar förbi Pojke Z precis som han var på väg att ta bort handen. Han hoppar till och backar ett steg och står och gapar och blickar frenetiskt och säger "OJ!!" och tittar på pedagogen. När Pojke T skulle åka rutschkana de efterkommande gångerna som Pojke T skulle åka stod Pojke Z vid sidan om rutschkanan och pekade på Pojke T och sa hans namn och tittade på när han åkte innan han kunde klättra upp och åka själv.

Observation 15

Pojke Z leker vid rutschkanan och är väldigt ivrig, genom att han springer fort fram och är beredd att knuffa bort de barn som kommer i vägen, för att få klättra upp igen när han åkt. Då barnen som är före honom inte klättrar tillräckligt fort knuffar han dem eller nyper tag i dem. När han är på väg mot stället där man klättrar upp kommer det en annan pojke i vägen för honom, då knuffar han bort honom för att komma fram så fort som möjligt.

11.2 Anhållan om tillstånd

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Anhållan om tillstånd för att ert barn kan delta i en undersökning inom ramen för ett examensarbete vid lärarutbildningen vid Göteborgs universitet

Jag är en student som utbildar mig till lärare vid Göteborgs Universitet. Jag skall nu skriva den avslutande uppgiften inom lärarutbildningen som är mitt examensarbete och som ger mig min lärarbehörighet. Arbetet motsvarar 10 veckors heltidsstudier och skall vara klart den 18maj. Examensarbetets syfte är att undersöka **lekens betydelse för små barns lärande**.

De viktigaste frågorna jag behöver få svar på är:

- Hur utvecklar barnen sin sociala kompetens genom lek?
- Vad erfar yngre barn genom leken? Och vilken användning kan barnen ha av dessa erfarenheter och kunskaper?
  - På vilket sätt kommunicerar yngre barn genom lek?
  - Hur kan leken främja yngre barns verbala och kroppsliga kommunikation?

För att kunna besvara dessa frågor behöver jag samla in material genom observation av barnen på deras avdelning. Undersökningen kommer att genomföras under perioden 18/4-21/4 .

Jag vill med detta brev be er som vårdnadshavare om tillåtelse att ert barn deltar i den observation som ingår i examensarbetet. Alla barn kommer att garanteras anonymitet. Avdelningen som finns med i undersökningen kommer inte att nämnas vid namn eller på annat sätt kunna vara möjliga att urskilja i undersökningen. I enlighet med de etiska regler som gäller är deltagandet helt frivilligt och ni får när som helst avbryta er medverkan. Materialet för observationen behandlas strikt konfidentiellt och kommer inte att finnas tillgängligt för annan forskning eller bearbetning.

Vad jag behöver från er är att ni som barnets vårdnadshavare skriver under detta brev och så snart som möjligt lämnar det till personal på avdelningen.

Sätt således ett kryss i den ruta som gäller för er del:

- ☐ Som vårdnadshavare ger jag tillstånd att mitt barn deltar i undersökningen
- ☐ Som vårdnadshavare ger jag **inte** tillstånd att mitt barn deltar i undersökningen

Datum .....

.....
Vårdnadshavares underskrift/ert barns namn

Har ni ytterligare frågor ber vi er kontakta oss på nedanstående adresser eller telefonnummer:

Med vänliga hälsningar

Jennica Pehrsson, lärarstudent vid Göteborgs Universitet
guspehrje@student.gu.se, 0762282564

Handledare för undersökningen är Agneta Simoensdotter Svensson,
agneta.simeonsdotter.svensson@ped.gu.se.

Kursansvarig lärare är Jan Carle, docent, Göteborgs universitet, Sociologiska institutionen
031 786 4792